श्री लाल बहादुर शास्त्री राष्ट्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय
(केंद्रीय विश्वविद्यालय)
बी-04, कुतुब सांस्थानिक क्षेत्र कटवारिया सराय, नई दिल्ली-110016

सत्यापन प्रमाणपत्र

(नव्यन्यायः)

१. प्रमाणित किया जाता है कि शास्त्री में संचालित कक्षा के अनुसार सी.ओ., पी.ओ., पी.एस.ओ. एवं एल.ओ. का कार्य पूर्ण है।

२. प्रमाणित किया जाता है कि आचार्य में संचालित कक्षा के अनुसार सी.ओ., पी.ओ., पी.एस.ओ. एवं एल.ओ. का कार्य पूर्ण है।

३. प्रमाणित किया जाता है कि विशिष्टाचार्य में संचालित कक्षा के अनुसार सी.ओ., पी.ओ., पी.एस.ओ. एवं एल.ओ. का कार्य पूर्ण है।

16.8.24

विभागाध्यक्ष हस्ताक्षर

नाम: प्रो० रामचन्द्र शर्मा

दिनांक: 16.8.2024

सत्यापित
VERIFIED

कुलसचिव / Registrar
श्री लाल बहादुर शास्त्री राष्ट्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय
Shri Lal Bahadur Shastri National Sanskrit University
बी-4, कुतुब सांस्थानिक क्षेत्र, नई दिल्ली-110016
B-4, Qutub Institutional Area, New Delhi-110016

20/8/24

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः
(केन्द्रीयविश्वविद्यालयः)

Structure of the Postgraduate Programme as per Curriculum and Credit Framework for Postgraduate Programmes for 2 years Structure

दर्शनशास्त्रपीठम्, न्यायविभागः, विषयः- नव्यन्यायः

आचार्यप्रथमसत्रम्, प्रथमपत्रम्
पत्रसङ्केतः(कोड) / Paper Code- C-01 (NN), पत्रनाम /Paper Name- अवयवप्रकरणम्,गादाधरीसहितम्, (ग्रन्थारम्भतः अवयवलक्षणान्तम्)

पाठ्यक्रमस्य परिणामः (Course Outcomes)	इकाई	अधिगम-परिणामः (Learning Outcomes) (अध्ययनानन्तरं छात्राणाम् अधिगम-परिणामः)
❖ अनुमानस्वरूपज्ञानेन पदार्थानुमानस्वरूपं ज्ञास्यति। ❖ पूर्वपक्षीयन्यायलक्षणं ज्ञास्यति। ❖ मणिकाराभिमतन्यायलक्षणस्य परिज्ञानं भविष्यति। ❖ दीधित्युक्तन्यायलक्षणस्य विवरणं जगदीशदिशा भविष्यति। ❖ अवयवसामान्यलक्षणं ज्ञास्यति। ❖ दीधित्युक्तावयवलक्षणघटकपदानां सार्थक्यं ज्ञास्यति। ❖ लक्षणान्तरावयवलक्षणं ज्ञास्यति। ❖ सामान्यतः अवयवभेदानां स्वरूपं ज्ञास्यति।	01	❖ अनुमानस्य व्यवहारोपयिकत्वं साधयिष्यति । ❖ न्यायशास्त्रेषु प्रयोगभूतस्य अवयवसमुदायात्मकन्यायस्य परिज्ञानं करिष्यति।
	02	❖ मणिकारस्य न्यायलक्षणं सम्यग् ज्ञातं समर्थो भवति। ❖ मणिकारीयाभिप्रायस्य दीधित्युक्तलक्षणाध्ययनात् विस्तृतं विवरणं ज्ञातुं समर्थो भविष्यति। ❖ न्यायशास्त्रीयपरार्थानुमानस्य आधुनिकविधिशास्त्रेषु कीदृशः प्रभावः विद्यते तस्य परिज्ञानं भविष्यति।
	03	❖ एकार्थप्रतिपादकत्वे प्रतिज्ञादीनामुपयोगं कर्तुं समर्थो भविष्यति। ❖ अवयवस्य सामान्यस्वरूपं ज्ञात्वा व्यवहारे अनुप्रयोगार्ह भविष्यति।
	04	❖ दीधितिकारीयावयवलक्षणं ज्ञात्वा विधिशास्त्रानुकूल्यं कर्तुं समर्थो भविष्यति। ❖ परामर्शप्रयोजकानां ज्ञानं भविष्यति।

कार्यक्रमस्य परिणामः (Program Outcomes)
❖ ग्रन्थस्यास्य अध्ययनेन न्यायशास्त्रस्य महत्त्वं ज्ञास्यति । ❖ न्यायावयवानां प्रयोगं करिष्यति । ❖ न्यायावयवानां व्याख्याने समर्थो भविष्यति । ❖ प्रतिज्ञादीनामवयवानां रहस्यं ज्ञात्वा तेषां महत्त्वं प्रतिपादयिस्यति । ❖ अवयवाणां कुत्रोपयोगः, तत्प्रतिपादने समर्थो भविष्यति ।

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः
(केन्द्रीयविश्वविद्यालयः)

Structure of the Postgraduate Programme as per Curriculum and Credit Framework for Postgraduate Programmes for 2 years Structure

दर्शनशास्त्रपीठम्, न्यायविभागः, विषयः- नव्यन्यायः

आचार्यप्रथमसत्रम्, द्वितीयपत्रम्
पत्रसङ्केतः(कोड) / Paper Code- C-02 (NN) पत्रनाम /Paper Name- सामान्यनिरुक्तिप्रकरणम्,(गादाधरीसहितम्),म-म-गदाधरभट्टाचार्यविरचितम् (सामान्यनिरुक्तिप्रकरणम्, आदितः प्रथमलक्षणान्तम्

पाठ्यक्रमस्य परिणामः (Course Outcomes)	**इकाई**	**अधिगम-परिणामः (Learning Outcomes)** (अध्ययनानन्तरं छात्राणाम् अधिगम-परिणामः)
❖ हेत्वाभासनिरूपणे सङ्गतेः परिज्ञानं भविष्यति । ❖ अनुमितिपदस्य प्रयोजनं स्वार्थञ्च ज्ञास्यति । ❖ दीधितिकारस्य व्युत्पत्तिं ज्ञास्यति । ❖ अनुमितिपदस्य प्रयोजनं स्वार्थञ्च ज्ञास्यति । ❖ आचार्याभिमतम् अनुमितिस्वरूपपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति । ❖ दीधितिकारस्य गदाधरस्य च विवेचनकौशलं ज्ञास्यति । ❖ यथार्थपदसार्थक्यं ज्ञास्यति । ❖ अत्र विद्यमानानाम् प्रतिबध्य-प्रतिबन्धकेत्यादिपारिभाषिकशब्दानां परिज्ञानं भविष्यति ।	01	❖ आधुनिकन्यायालये हेत्वाभासस्य महदुपयोगित्वं विद्यत इति हेत्वाभासस्य स्वरूपज्ञानमत्यन्तमावश्यकमिति न्यायदर्शनाभिमतहेत्वाभासनिरूपणे सङ्गतेः परिज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ हेत्वाभासस्य सामान्यलक्षणपरिज्ञानेन व्यवहारजगति दोषोद्भावने परमत-निराकरणे च समर्थो भविष्यति ।
	02	❖ हेत्वाभासपदस्य व्युत्पत्यर्थं ज्ञात्वा दोषपरत्वं दुष्टपरत्वं वेति निर्णेतुं समर्थो भविष्यति । ❖ अनुमितिपदस्य यथार्थस्वरूपं ज्ञात्वा तत्त्वनिर्णये समर्थो भविष्यति ।
	03	❖ आचार्यानुमतपदस्य अर्थपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति । ❖ तत्र दलद्वयस्य सार्थकत्वे युक्तिं ज्ञात्वा स्वीयां तार्किकयोग्यतामभिवर्द्धयिष्यति ।
	04	❖ विशिष्टविषयकज्ञानस्य स्वरूपं ज्ञात्वा प्रयोगे व्यवहारे च अनुप्रयोगं कर्तुं समर्थो भविष्यति । ❖ नियमेषु दोषमाविस्कर्तुं समर्थो भविष्यति।

कार्यक्रमस्य परिणामः (Program Outcomes)

- ❖ सामान्यनिरुक्तिग्रन्याध्ययनेन हेत्वाभासस्य परिचयं ज्ञास्यति ।
- ❖ दोषज्ञानात् परिमार्जनकौशलेषु दोषनिवारणेकौशलेषु निपुणो भविष्यति ।
- ❖ हेत्वाभासप्रयोगेषु समर्थो भविष्यति।
- ❖ हेत्वाभासज्ञानात् तत्सम्बधितविषयप्रयोगेषु कुशलो भविष्यति।

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः
(केन्द्रीयविश्वविद्यालयः)

Structure of the Postgraduate Programme as per Curriculum and Credit Framework for Postgraduate Programmes for 2 years Structure

दर्शनशास्त्रपीठम्, न्यायविभागः, विषयः- नव्यन्यायः

आचार्यप्रथमसत्रम्, द्वितीयपत्रम्
पत्रसङ्केतः(कोड) / Paper Code- C-03 (NN) **पत्रनाम** /Paper Name- शब्दशक्तिप्रकाशिका,म.म.जगदीशतर्कालङ्कारविरचिता, (शब्दशक्तिप्रकाशिकानामप्रकरणान्ता''अष्टादशकारिकान्तो भागः'')

पाठ्यक्रमस्य परिणामः (Course Outcomes)	**इकाई**	**अधिगम-परिणामः (Learning Outcomes)** (अध्ययनानन्तरं छात्राणाम् अधिगम-परिणामः)
❖ न्यायशास्त्रे शब्दशक्तिप्रकाशिकायाः यत्स्थानं विद्यते तस्य परिचयो भविष्यति। ❖ मङ्गलपद्यस्य सारं ज्ञास्यति । ❖ शब्दप्रामाण्यस्वरूपं ज्ञास्यति । ❖ शब्दस्य प्रमाणत्वानङ्गीकारे वैशेषिकाणां युक्तिं ज्ञास्यति । ❖ जरन्मीमांसकमतं ज्ञास्यति । ❖ शब्दस्य प्रमाणान्तरत्वे व्यवहारानुकूलानां सार्थकशब्दानां परिज्ञानं भविष्यति । ❖ प्रकृति-प्रत्यय-निपातानां स्वरूपज्ञानं भविष्यति । ❖ नामस्वरूपं ज्ञास्यति ।	01	❖ व्यवहारौपयिकशब्दशक्तिग्रन्थस्य अध्ययनेन साधुशब्दप्रयोगे सामर्थ्यं प्राप्स्यति । ❖ शब्दप्रामाण्यवादं ज्ञात्वा तस्य वैशिष्टं प्रतिपादने समर्थो भविष्यति ।
	02	❖ शब्दस्य प्रमाणत्वानङ्गीकारे वैशेषिकाभिमतयुक्तिं ज्ञात्वा अनुप्रयोगे सामर्थ्यं समुत्पादविष्यति। ❖ जरन्मीमासकाभिमतं युक्तीं स्वशास्त्राभिमतयुक्तिं च ज्ञात्वा शब्दस्य प्रमाणान्तरत्वव्यवस्थापने योग्यतां प्राप्स्यति ।
	03	❖ सार्थकशब्दस्वरूपं ज्ञात्वा व्यवहारे अनुप्रयोगक्षमतां दृढयिष्यति। ❖ प्रकृतिप्रत्यययोः स्वरूपं ज्ञात्वा प्रयोगमात्रे निर्णयसामर्थ्यं समुत्पादयिष्यति।
	04	❖ निपातस्वरूपं ज्ञात्वा वाक्येषु वाक्यार्थनिर्णयेषु च सामर्थ्यं जनयिष्यति। ❖ नामभेदस्वरूपं ज्ञात्वा प्रयोगभूतशब्दानां अर्थप्रकाशने योग्यतां प्राप्स्यति ।
कार्यक्रमस्य परिणामः (Program Outcomes)		
❖ ग्रन्थस्यास्याध्यायनेन शब्दविषयकज्ञानं प्राप्स्यति। ❖ साधुशब्दानां प्रयोगं करिष्यति । ❖ विविधानां शब्दानां विषये ज्ञानं प्राप्स्यति। ❖ शब्द: प्रमाणमिति सिद्धं करिष्यति। ❖ सार्थकशब्दप्रयोगेषु कुशलो भविष्यति।		

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः
(केन्द्रीयविश्वविद्यालयः)

Structure of the Postgraduate Programme as per Curriculum and Credit Framework for Postgraduate Programmes for 2 years Structure

दर्शनशास्त्रपीठम्, न्यायविभागः, **विषयः**- नव्यन्यायः

आचार्यप्रथमसत्रम्, चतुर्थपत्रम्
पत्रसङ्केतः(कोड) / Paper Code- C-04 (NN) **पत्रनाम** /Paper Name- **न्यायकुसुमाञ्जलिकारिका, उदयनाचार्यप्रणीता (हरिदासीसहिता, 1-2 स्तबकौ)**

पाठ्यक्रमस्य परिणामः (Course Outcomes)	इकाई	अधिगम-परिणामः (Learning Outcomes) (अध्ययनानन्तरं छात्राणाम् अधिगम-परिणामः)
❖ मङ्गलश्लोकार्थं ज्ञास्यति। ❖ परमात्मनः निरूपणं भविष्यति। ❖ प्रथमाविप्रतिपत्तेरुपस्थापनं भविष्यति। ❖ संसारस्य आकस्मिकत्वनिराकरणप्रकारं ज्ञास्यति।	01	❖ परमात्मस्वरूपज्ञानाय विशेषयोग्यतां प्राप्स्यति। ❖ अदृष्टस्य कारणत्वव्यवस्थापने योग्यतां प्राप्स्यति। ❖ शक्तेः पदार्थान्तरत्वनिराकरणे विशेषसामर्थ्यं प्राप्स्यति।
❖ शक्तिवादस्य प्रत्याख्यानप्रकारं ज्ञास्यति। ❖ अदृष्टस्य कारणत्वव्यवस्थापनप्रकारं ज्ञास्यति। ❖ अदृष्टस्य भोग्यनिष्ठत्वनिराकरणप्रकारं ज्ञास्यति।	02	❖ शक्तिवादस्य व्यवस्थापने योग्यतां प्राप्स्यति। ❖ अदृष्टकारणत्वव्यवस्थापने योग्यतां प्राप्स्यति। ❖ अदृष्टस्य भोग्यनिष्ठत्वनिराकरणे युक्तीनां परिज्ञानं भविष्यति।
❖ सांख्याभिमतप्रकृतिकारणतावादनिराकरणप्रकारं ज्ञास्यति। ❖ चार्वाकस्य देहात्मवादस्य खण्डनप्रकारस्य परिज्ञानं भविष्यति। ❖ बौद्धाभिमतक्षणभङ्गवादखण्डनप्रकारं ज्ञास्यति।	03	❖ सांख्याभिमतप्रकृतिकारणतावादनिराकरणे युक्तीनां परिज्ञाने समर्थो भविष्यति । ❖ चार्वाकाभिमतदेहात्मवादनिराकरणप्रकारे सामर्थ्यं सम्पादयिष्यति। ❖ बौद्धाभिमतक्षणभङ्गवादनिराकरणे सामर्थ्यं जनयिष्यति।
❖ संकरस्य जातिबाधकत्वं ज्ञास्यति। ❖ प्रथमस्तबकस्य सारं ज्ञास्यति। ❖ मीमांसकाभिमतद्वितीयविप्रतिपत्तेः परिज्ञानं भविष्यति। ❖ मीमांसकमतखण्डनेन सह सर्ग-प्रलयसद्भावपक्षस्य परिज्ञानं भविष्यति। ❖ द्वितीयस्तबकस्य सारं ज्ञास्यति।	04	❖ मीमांसाभिमतद्वितीयविप्रतिपत्तिं ज्ञात्वा तन्निराकरणे योग्यतां प्राप्स्यति। ❖ सर्ग-प्रलयसद्भावे मानानां परिज्ञाने समर्थो भविष्यति।

कार्यक्रमस्य परिणामः (Program Outcomes)

❖ नव्यन्यायग्रन्थानां परिचयं ज्ञास्यति ।
❖ न्यायशास्त्रस्य आस्तिकदर्शने परिज्ञानं करिष्यति ।
❖ ईश्वरविषयकानाम् अन्यमतानां चिन्तनं मननं करिष्यति।
❖ मतान्तरज्ञानात् तन्निराकरणोपायं चिन्तयिष्यति।
❖ ईश्वरविषयकं दृढं मतं स्थापयिष्यति।

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः
(केन्द्रीयविश्वविद्यालयः)

Structure of the Postgraduate Programme as per Curriculum and Credit Framework for Postgraduate Programmes for 2 years Structure

दर्शनशास्त्रपीठम्, न्यायविभागः, विषयः- नव्यन्यायः

आचार्यप्रथमसत्रम्, पञ्चमपत्रम्

पत्रसङ्केतः(कोड) / Paper Code- C-05 (NN) **पत्रनाम /Paper Name- न्यायभाष्यम्, आचार्यवात्स्यायनविरचितम् (प्रथमोऽध्यायः)**

पाठ्यक्रमस्य परिणामः (Course Outcomes)	इकाई	अधिगम-परिणामः (Learning Outcomes) (अध्ययनानन्तरं छात्राणाम् अधिगम-परिणामः)
❖ प्रमाणस्य अर्थवत्त्वनिर्णयं करिष्यति। ❖ प्रथमसूत्रार्थस्य परिज्ञानं भविष्यति। ❖ सुत्र भाष्यदिशा अपवर्गसूत्रार्थस्य परिज्ञानं भविष्यति। ❖ प्रत्यक्षानुमानोपमानशब्दानां प्रमाणानां स्वरूपज्ञानं सूत्रभाष्यदिशा भविष्यति। ❖ आत्मादिद्वादशप्रमेयाणां परिज्ञानं भविष्यति। ❖ संशय-प्रयोजन-दृष्टान्त-सिद्धान्तपदार्थानां परिज्ञानं सूत्र-भाष्यदिशा भविष्यति। ❖ अवयवभेदानां तर्कनिर्णयवादजल्पवितण्डेति पदार्थानां स्वरूपज्ञानं भविष्यति। ❖ पञ्चहेत्वाभासानां त्रिविधच्छलानां जाति-निग्रहस्थानयोश्च स्वरूपज्ञानं भविष्यति।	01	❖ प्रमाणस्य अर्थवत्त्वं विज्ञाय अर्थतत्त्वबोधने समर्थो भविष्यति। ❖ प्रथमसूत्रस्य प्रयोजनं ज्ञात्वा अपवर्गस्वरूपनिर्धारणे समर्थो भविष्यति। ❖ प्रत्यक्षादिप्रमाणानां स्वरूपं ज्ञात्वा व्यवहारे तेषामुपयोगित्वसाधयितुं समर्थो भविष्यति।
	02	❖ आत्मादिद्वादशविधप्रमेयाणां स्वरूपं ज्ञात्वा तदतिरिक्तप्रमेयानङ्गीकारे युक्तिसमुद्भावने च समर्थो भविष्यति। ❖ संशयादिपदार्थानां स्वरूपं ज्ञात्वा शास्त्रे व्यवहारे च तेषामुपयोगित्वसाधने समर्थो भविष्यति।
	03	❖ परार्थानुमाने प्रतिज्ञाद्यवयवानां कथमुपयोगित्वं वर्तते इति सुविज्ञाय अनुप्रयोगसामर्थ्यं जनयिष्यति । ❖ वाग्व्यवहारे तर्क-निर्णय-वाद-जल्प-वितण्डानामनुप्रयोगं कर्तुं समर्थो भविष्यति।
	04	❖ सुत्रभाष्याभिमतहेत्वाभासभेदानां स्वरूपं ज्ञात्वा वाग्व्यवहारे दोषमुद्भावयितुं समर्थो भविष्यति। ❖ वाग्व्यवहारे छल-जाति-निग्रहस्थानानामनुप्रयोगार्थं समर्थो भविष्यति।

कार्यक्रमस्य परिणामः (Program Outcomes)

- न्यायभाष्याध्ययनेन षोडशपदार्थविषयकं ज्ञानं ज्ञास्यति।
- प्रमाणादिपदार्थानाम् अध्ययनात्परं प्रमेयविषयकज्ञानं प्राप्स्यति।
- अवयवादीनां ज्ञानात्परं तत्प्रयोगेषु दक्षो भविष्यति।
- वादजल्पवितण्डादीनां सुपरिज्ञानं करिष्यति ।
- हेत्वाभासच्छलजातिनिग्रहस्थानानां सुप्रयोगेषु कुशलो भविष्यति।

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः
(केन्द्रीयविश्वविद्यालयः)

Structure of the Postgraduate Programme as per Curriculum and Credit Framework for Postgraduate Programmes for 2 years Structure

दर्शनशास्त्रपीठम्, न्यायविभागः, विषयः- नव्यन्यायः

पत्रसङ्केतः(कोड) / Paper Code- C-05 (NN) पत्रनाम /Paper Name-(वैकल्पिकचयनितशास्त्रीयविषयः) न्यायप्रतिपादिततत्त्वविचारः

पाठ्यक्रमस्य परिणामः (Course Outcomes)	इकाई	अधिगम-परिणामः (Learning Outcomes) (अध्ययनानन्तरं छात्राणाम् अधिगम-परिणामः)
❖ मङ्गलस्य स्वरूपज्ञानेन सह तस्य सफलत्वज्ञानं भविष्यति। ❖ ईश्वरस्य अस्तित्वे प्रमाणानां ज्ञानं भविष्यति। ❖ पदार्थस्वरूपज्ञानेन शक्ति-सादृश्यादीनां पदार्थानाम् अनङ्गीकारे युक्तीनां परिज्ञानं भविष्यति। ❖ द्रव्यस्वरूपज्ञानेन सह द्रव्य जातिसिद्धिप्रकारस्य ज्ञानं भविष्यति। ❖ गुणादिपदार्थानां स्वरूपज्ञानं भविष्यति। ❖ कारणानां स्वरूपज्ञानं भविष्यति। ❖ पदार्थानां द्रव्याणाञ्च साधर्म्यवैधर्म्ययोः परिज्ञानं भविष्यति।	01	❖ समाजे मङ्गलस्य प्रयोजनव्यवस्थापने समर्थो भविष्यति। ❖ ईश्वरस्य जगत्कर्तृत्वव्यवस्थापने समर्थो भविष्यति। पदार्थनिर्धारणे समर्थो भविष्यति।
	02	❖ द्रव्यस्वरूपं ज्ञात्वा तज्जातिनिर्धारणे समर्थो भविष्यति। ❖ गुणकर्मादिपदार्थानां स्वरूपज्ञानेन सह सामाजिकौपयिकवस्तुनिर्धारणे समर्थो भविष्यति।
	03	❖ अभावस्य स्वरूपं ज्ञात्वा व्यवहारे तस्योपयोगित्वं साधयितुं समर्थो भविष्यति। ❖ पदार्थानां साधर्म्य-वैधर्म्यनिरूपणे योग्यतां प्राप्स्यति।
	04	❖ कारणस्य तद्भेदानां च स्वरूपं ज्ञात्वा वस्तुजातानां कारणनिर्धारणे समर्थो भविष्यति। ❖ द्रव्याणां साधर्म्य-वैधर्म्यनिरूपणे योग्यतां प्राप्स्यति।

कार्यक्रमस्य परिणामः (Program Outcomes)

- ❖ न्यायशास्त्रस्य उद्भवस्य ज्ञानं महत्त्वस्य च ज्ञानम् प्राप्स्यति ।
- ❖ ग्रन्थग्रन्थकारयोः विशेषपरिचयं ज्ञास्यति ।
- ❖ मंगलाचरणस्य प्रयोजनम्, ईश्वरस्य सद्भावे प्रमाणम्, पदार्थस्वरूप-विवेचनम् ।
- ❖ मीमांसकाभिमतशक्तिसादृश्यपदार्थानां खण्डनमित्यादिविषयाणां परिज्ञानम् ।
- ❖ द्रव्यस्वरूपविवेचनम्, द्रव्यत्वजातिसिद्धिः, अन्धकारस्य द्रव्यान्तरत्व खण्डनम्, गुणकर्मपदार्थयोः सामान्य परिचयः।
- ❖ सामान्य/जातेः सत्तायां प्रमाणम्, विशेषसमवायाभावपदार्थानां स्वरूप विवेचनम्, तथा च अभावस्याधिकरणरूपतायाः खण्डनम्।
- ❖ पदार्थानां सार्धम्य-वैधर्म्ययोः निरूपणम्, कारणस्य स्वरूपं तथा च भेदानां निरूपणम्, अन्यथासिद्धयादितत्त्वानां सम्यक् परिज्ञानम्, न्यायवैशैषिकशास्त्रे प्रतिपादितकारणतावादस्य एवञ्चोपयुक्ततत्त्वानां समाजोपयोगित्वप्रदर्शनम् ।

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः
(केन्द्रीयविश्वविद्यालयः)

Structure of the Postgraduate Programme as per Curriculum and Credit Framework for Postgraduate Programmes for 2 years Structure

दर्शनशास्त्रपीठम्, न्यायविभागः, विषयः- नव्यन्यायः

आचार्यप्रथमसत्रम्, पञ्चमपत्रम्
पत्रसङ्केतः(कोड) / Paper Code- C-07 (NN), पत्रनाम /Paper Name- अवयवप्रकरणम्,गादाधरीसहितम्, प्रतिज्ञालक्षणान्तम्

पाठ्यक्रमस्य परिणामः (Course Outcomes)	इकाई	अधिगम-परिणामः (Learning Outcomes) (अध्ययनानन्तरं छात्राणाम् अधिगम-परिणामः)
❖ सूत्रकारीयप्रतिज्ञालक्षणस्वरूपं ज्ञास्यति। ❖ मण्युक्तप्रतिज्ञालक्षणस्य परिज्ञानं भविष्यति। ❖ मण्युक्तप्रतिज्ञालक्षणस्य दीधित्युक्तदिशा विवरणं ज्ञास्यति। ❖ प्रतिज्ञालक्षणघटकपदानां प्रयोजनं ज्ञास्यति। ❖ पक्षधरमिश्रस्य मतं ज्ञास्यति। ❖ अन्यूनानतिरिक्तविषयकत्वदलस्य सार्थक्यं ज्ञास्यति। ❖ बहिर्भूतदलस्य सार्थक्यं ज्ञास्यति। ❖ मण्युक्त-दीधित्युक्तयोः लक्षणान्तरस्य जगदीशदिशा विवरणं भविष्यति।	01	❖ सूत्रकारीयप्रतिज्ञालक्षणं ज्ञात्वा नव्यन्यायशैल्या विवरणं कर्तुं समर्थो भविष्यति। ❖ मणिकारीयप्रतिज्ञालक्षणं ज्ञात्वा विचारकौशलं दृढीकर्तुं समर्थो भविष्यति। ❖ दीधित्युक्तप्रतिज्ञालक्षणं तार्किकदृष्ट्या परिशीलयितुं समर्थो भविष्यति। ❖ पक्षधरमिश्रमतं समीक्षितुं समर्थो भविष्यति।
	02	❖ अन्यूनविषयकपदार्थस्वरूपं ज्ञात्वा तस्य प्रयोजननिर्वाहे समर्थो भविष्यति। ❖ अन्यूनानतिरिक्तपदार्थं ज्ञात्वा तस्य सार्थक्यनिर्वहणे युक्तिं ज्ञास्यति। ❖ उपनयस्वरूपं ज्ञात्वा पक्षधर्मतास्वरूपपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति।
	03	❖ लिङ्गविषयकत्वस्वरूपनिर्णये समर्थो भविष्यति। ❖ पारिभाषिकशब्दार्थनिर्णये समर्थो भविष्यति।
	04	❖ विभक्त्यर्थं ज्ञात्वा अन्वयबोधनिर्णये समर्थो भविष्यति। ❖ प्रतिज्ञायाः लक्षणान्तरस्य विवरणार्थपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ प्रतिज्ञायाः परार्थानुमानाङ्गत्वं साधयितुं समर्थो भविष्यति।
कार्यक्रमस्य परिणामः (Program Outcomes)		
❖ अवयवानामङ्गभूतायाः प्रतिज्ञायाः सविधि परिचयं प्राप्स्यति। ❖ अन्यैः अवयवैः सह तस्याः (प्रतिज्ञायाः) स्वरूपं ज्ञास्यति। ❖ प्रतिज्ञालक्षणस्य परीक्षणाय समर्थो भविष्यति । ❖ प्रतिज्ञया किं प्रयोजनमिति वदिष्यति । ❖ प्रतिज्ञायाः स्वरूपस्य विश्लेषणाय विमर्शाय च समर्थो भविष्यति ।		

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः
(केन्द्रीयविश्वविद्यालयः)

Structure of the Postgraduate Programme as per Curriculum and Credit Framework for Postgraduate Programmes for 2 years Structure

दर्शनशास्त्रपीठम्, न्यायविभागः, **विषयः-** नव्यन्यायः

आचार्यप्रथमसत्रम्, पञ्चमपत्रम्
पत्रसङ्केतः(कोड) / Paper Code- C-08 (NN) **पत्रनाम** /Paper Name- **सामान्यनिरुक्तिप्रकरणम्, गादाधरीसहितम्,म-म-गदाधरभट्टाचार्यविरचितम्(द्वितीयलक्षणादारभ्य अत्र वदन्तिकल्पान्तम्**)

पाठ्यक्रमस्य परिणामः (Course Outcomes)	**इकाई**	**अधिगम-परिणामः (Learning Outcomes)** (अध्ययनानन्तरं छात्राणाम् अधिगम-परिणामः)
❖ हेत्वाभासद्वितीयलक्षणोद्भावने बीजस्य चिन्तनं भविष्यति। ❖ द्वितीयलक्षणस्य समन्वयप्रकारं ज्ञास्यति। ❖ विभक्त्यर्थस्य निर्णयो भविष्यति। ❖ अव्यापकीभूतविषयिताशून्यत्वनिवेशस्य फलं ज्ञास्यति । ❖ ज्ञानवैशिष्ट्यानवच्छिन्नतत्त्वस्य परिष्कारो भविष्यत । ❖ विशिष्टाद्वयाघटितत्त्वनिवेशस्य प्रयोजनं ज्ञास्यति । ❖ विशिष्टान्तराघटितत्वस्य प्रयोजनं ज्ञास्यति । ❖ 'न च' कल्पचतुष्टयस्य निरूपणं भविष्यति ।	01	❖ हेत्वाभासद्वितीयलक्षणस्य स्वरूपं ज्ञात्वा स्वीयबुद्धिकौशलं द्रढयिष्यति। ❖ द्वितीयलक्षणस्य परिष्कारे स्वीययोग्यतां अवाप्स्यति ।
	02	❖ अव्यापकीभूतेत्यादिनिवेशस्य प्रयोजनं ज्ञात्वा विचारशैल्यामनुप्रयोगार्थम् अर्हः भविष्यति । ❖ विशिष्टाद्वयाघटितत्वनिवेशस्य प्रयोजनं शास्त्रानुसारप्रबोधने समर्थो भविष्यति ।
	03	❖ विशिष्टाद्वयाघटितत्वनिवेशस्य फलं ज्ञात्वा स्वीयतार्किकक्षमतामभिवर्द्धयिष्यति ।
	04	❖ 'न च' कल्पत्यादिपरिज्ञानेन शास्त्रीयपंक्तेः परिष्कारशक्तिं प्राप्स्यति ।

कार्यक्रमस्य परिणामः (Program Outcomes)

- ❖ हेत्वभासस्य द्वितीयलक्षणं ज्ञास्यति।
- ❖ द्वित्तीयलक्षणं व्याख्यातुं शक्ष्यति।
- ❖ विशिष्टपक्षाणां ज्ञानं प्राप्य व्याख्याकरणे दक्षो भविष्यति।
- ❖ लक्षणानामनुशीलनेन विविधपक्षाणां ज्ञाने कुशलो भविष्यति ।
- ❖ पक्षप्रतिपक्षयोः ज्ञानात् शास्त्रार्थायप्रवृत्तो भविष्यति ।

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः
(केन्द्रीयविश्वविद्यालयः)

Structure of the Postgraduate Programme as per Curriculum and Credit Framework for Postgraduate Programmes for 2 years Structure

दर्शनशास्त्रपीठम्, न्यायविभागः, विषयः- नव्यन्यायः

आचार्यप्रथमसत्रम्, पञ्चमपत्रम्
पत्रसङ्केतः(कोड) / Paper Code- C-09 (NN) **पत्रनाम /Paper Name- शब्दशक्तिप्रकाशिका,म.म.जगदीशतर्कालङ्कारविरचिता(“एकोनविंशतिकारिकातः त्रिंशत्कारिकापर्यन्तो भागः”)**

पाठ्यक्रमस्य परिणामः (Course Outcomes)	इकाई	अधिगम-परिणामः (Learning Outcomes) (अध्ययनानन्तरं छात्राणाम् अधिगम-परिणामः)
❖ नैमित्तिकसंज्ञायाः स्वरूपं ज्ञास्यति। ❖ जातिशक्तिवादे मीमांसकानां पक्षं ज्ञास्यति। ❖ जातिविशिष्ठव्यक्तिशक्तिवादे न्यायमतं ज्ञास्यति। ❖ शक्तिग्राहकाणां स्वरूपं ज्ञास्यति। ❖ पारिभाषिकसंज्ञायाः स्वरूपज्ञानं भविष्यति। ❖ औपाधिकसंज्ञायाः स्वरूपं वैयाकरणानामभिमतं च ज्ञास्यति। ❖ लक्षणायाः स्वरूपं ज्ञास्यति। ❖ व्यञ्जनावृत्तेः खण्डनप्रकारं ज्ञास्यति। ❖ योगरूढादिपदानां स्वरूपज्ञानं भविष्यति।	01	❖ नैमित्तिकसंज्ञायाः स्वरूपं ज्ञात्वा जातौ शक्तिः व्यक्तौ वेति मीमांसकाभिमतयुक्तिपरिज्ञानेन शब्दार्थनिर्णये सामर्थ्यं प्राप्स्यति। ❖ जातिविशिष्ठव्यक्तिशक्तिवादं ज्ञात्वा व्यवहारौपयिकत्वव्यवस्थापने समर्थो भविष्यति।
	02	❖ शक्तिग्राहकान् ज्ञात्वा शब्दार्थं निर्णतुं समर्थो भविष्यति। ❖ पारिभाषिक्यादिसंज्ञायाः स्वरूपं ज्ञात्वा वस्तुसत्तायाः स्वरूपनिर्णये सामर्थ्यं प्राप्स्यति।
	03	❖ लक्षणायाः स्वरूपं ज्ञात्वा व्यवहारे अन्यार्थबोधक्षमतां प्राप्स्यति । ❖ व्यञ्जनावृत्तेः निराकरणप्रकारं ज्ञात्वा अनुमानेन चमत्कारार्थबोधक्षमता प्राप्स्यति ।
	04	❖ योगरूढेः स्वरूपं ज्ञात्वा शब्दार्थनिर्णये समर्थो भविष्यति। ❖ यौगिकनाम्नः स्वरूपं ज्ञात्वा शब्दप्रयोगे सामार्थ्यं प्राप्स्यति ।

कार्यक्रमस्य परिणामः (Program Outcomes)

❖ विविधपक्षाणां ज्ञानं प्राप्स्यति।
❖ जातिशक्तिवादस्य ज्ञाता भविष्यति।
❖ वृत्तीनाम् अवबोधं करिष्यति।
❖ वृत्तीनां प्रयोगे कुशलो भविष्यति ।
❖ नामवृत्तयोः प्रयोगज्ञानम् अर्जयिष्यति।

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः
(केन्द्रीयविश्वविद्यालयः)

Structure of the Postgraduate Programme as per Curriculum and Credit Framework for Postgraduate Programmes for 2 years Structure

दर्शनशास्त्रपीठम्, न्यायविभागः, **विषयः-** नव्यन्यायः

आचार्यद्वितीयसत्रम्, चतुर्थपत्रम्
पत्रसङ्केतः(कोड) / Paper Code- C-10 (NN) **पत्रनाम** /Paper Name- **न्यायकुसुमाञ्जलिकारिका, उदयनाचार्यप्रणीता, हरिदासीसहिता (3-5 स्तबकाः)**

पाठ्यक्रमस्य परिणामः (Course Outcomes)	**इकाई**	**अधिगम-परिणामः (Learning Outcomes)** (अध्ययनानन्तरं छात्राणाम् अधिगम-परिणामः)
❖ बौद्धाभिमततृतीयविप्रतिपत्तेः निर्वचनं कर्तुं प्रभविष्यति । ❖ ईश्वरसिद्धौ अभावप्रमाणस्य अनुपयोगित्वप्रदर्शनं करिष्यति । ❖ ईश्वरस्यासत्त्वप्रतिपादनं तत्खण्डनञ्च, अनुपलब्धौ योग्यताविशेषणस्य आवश्यकत्वपरिज्ञानं करिष्यति । ❖ उपमानस्य ईश्वरबाधकतायाः वारणप्रकारस्य निर्वचनं करिष्यति । ❖ शक्तिसादृश्यादीनां निराकरणप्रकारचिन्तनं कर्तुं प्रभविष्यति । ❖ शाब्दबोधे पदज्ञानस्य कारणत्वप्रकारं ज्ञास्यति। ❖ अर्थापत्तेः प्रमाणत्वखण्डनप्रकारं ज्ञास्यति। ❖ अनुपलब्धेः प्रमाणत्वखण्डनप्रकारं ज्ञास्यति। ❖ तृतीयस्तबकस्य सारं ज्ञास्यति। ❖ जैनाभिमततुरीयविप्रतिपत्तेः परिज्ञानं भविष्यति। ❖ तस्याः खण्डनप्रकारं ज्ञास्यति। ❖ स्तबकार्थसारं ज्ञास्यति। ❖ सांख्याभिमतपञ्चमविप्रतिपत्तेः खण्डनप्रकारं ज्ञास्यति। ❖ ईश्वरसाधकहेतूनां परिज्ञानं भविष्यति। ❖ पञ्चमस्तबकसारं ज्ञास्यति।	01	❖ बौद्धाभिमततृतीयविप्रतिपत्तिं ज्ञात्वा न्यायदिशा तत्खण्डनप्रकारचिन्तने सामर्थ्यं प्राप्स्यति।
	02	❖ अर्थापत्त्यादीनां खण्डनप्रकारं ज्ञात्वा ईश्वरसिद्धौ युक्तेः परिज्ञानसम्पादने समर्थो भविष्यति।
	03	❖ जैनाभिमततुरीयविप्रतिपत्तिं ज्ञात्वा तन्निराकरणोपायचिन्तने समर्थो भविष्यति।
	04	❖ सांख्याभिमतपञ्चमविप्रतिपत्तिखण्डनाय ईश्वरसिद्धौ हेतुवाक्योपस्थापनाय च समर्थो भविष्यति।

कार्यक्रमस्य परिणामः (Program Outcomes)

- ❖ प्राचीननैयायिकानां परिचयं ज्ञास्यति।
- ❖ वेदप्रामाण्यविषयात् तत्सम्बन्धितं ज्ञानं प्राप्स्यति।
- ❖ ईश्वरसिद्धये युक्तीनां परिज्ञानं करिष्यति ।
- ❖ विध्यर्थप्रयागे समर्थो भविष्यति ।
- ❖ ईश्वरः एव संसारस्य सृष्टेः कारणमस्ति इति ज्ञास्यति।

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः
(केन्द्रीयविश्वविद्यालयः)

Structure of the Postgraduate Programme as per Curriculum and Credit Framework for Postgraduate Programmes for 2 years Structure

दर्शनशास्त्रपीठम्, न्यायविभागः, विषयः- नव्यन्यायः

अचार्यद्वितीयसत्रम्, पञ्चमपत्रम्

पत्रसङ्केतः(कोड) / Paper Code- C-11 (NN), **पत्रनाम** /Paper Name- (**वैकल्पिकशास्त्रीयविषयः) न्यायभाष्यम्, आचार्यवात्स्यायनविरचितम्, द्वितीयोऽध्यायः**

पाठ्यक्रमस्य परिणामः (Course Outcomes)	इकाई	अधिगम-परिणामः (Learning Outcomes) (अध्ययनानन्तरं छात्राणाम् अधिगम-परिणामः)
❖ संशयपरीक्षायाः परिज्ञानं सूत्रभाष्यदिशा भविष्यति। ❖ सूत्रभाष्यदिशा प्रमाणपरीक्षायाः परिज्ञानं भविष्यति। ❖ प्रत्यक्षप्रमाणपरीक्षायाः स्वरूपविज्ञानं भविष्यति। ❖ अनुमानप्रमाणपरीक्षायाः विज्ञानं भविष्यति। ❖ उपमानपरीक्षायाः विज्ञानं भविष्यति। ❖ शब्दप्रमाणपरीक्षायाः विशिष्टं ज्ञानं भविष्यति। ❖ अर्थापत्यादीनां निराकरणप्रकारं ज्ञास्यति। ❖ शब्दानित्यत्ववादं ज्ञास्यति। ❖ वर्णानित्यत्ववादं ज्ञास्यति। ❖ शब्दार्थनिर्णयं ज्ञास्यति।	01	❖ सूत्रभाष्यदिशा संशयपरीक्षां ज्ञात्वा शास्त्रप्रवृत्तौ सामर्थ्यं प्राप्स्यति। ❖ सूत्रभाष्यदिशा प्रमाणपरीक्षां ज्ञात्वा प्रामाणस्य महत्त्वसम्पादने सामर्थ्यं प्राप्स्यति। ❖ प्रत्यक्षपरीक्षां ज्ञात्वा प्रत्यक्षस्य सर्वप्रमाणोपजीव्यत्वव्यवस्थापने समर्थो भविष्यति। ❖ अनुमानपरीक्षाविधिं ज्ञात्वा प्रत्यक्षोपजीवकत्वेन अनुमानस्य व्यवस्थां सम्पादयिष्यति। ❖ उपमानपरीक्षां ज्ञात्वा उपमितुं सामर्थ्यं जनयिष्यति।
	02	❖ शब्दप्रमाणपरीक्षां विज्ञाय शब्दस्य प्रमाणान्तरत्वव्यवस्थापने समर्थो भविष्यति।
	03	❖ शब्दनित्यत्ववादं निराकृत्य शब्दानित्यत्ववादव्यवस्थापने समर्थो भविष्यति।
	04	❖ वर्णनित्यत्ववादं निराकृत्य वर्णानित्यत्ववादव्यवस्थापने समर्थो भविष्यति। ❖ शब्दार्थनिर्णये न्यायमतोपस्थापने च समर्थो भविष्यति।

कार्यक्रमस्य परिणामः (Program Outcomes)

- ❖ संशयपरीक्षायाः परिज्ञाता भविष्यति ।
- ❖ प्रमाणानामवधारणां ज्ञास्यति ।
- ❖ प्रत्यक्षप्रमाणव्यवस्थां ज्ञास्यति।
- ❖ अनुमानोपमानयोः तत्त्वज्ञानमर्जयिष्यति ।
- ❖ शब्दप्रमाणस्य पृथग्व्यवस्थायाः परिज्ञानं करिष्यति।
- ❖ अर्थापत्यादीनां प्रमाणानां निराकरणाय युक्तीः ज्ञास्यति ।

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः
(केन्द्रीयविश्वविद्यालयः)

Structure of the Postgraduate Programme as per Curriculum and Credit Framework for Postgraduate Programmes for 2 years Structure

दर्शनशास्त्रपीठम्, न्यायविभागः, विषयः- नव्यन्यायः

पत्रसङ्केतः(कोड) / Paper Code- C-11 (NN), **पत्रनाम** /Paper Name- (**वैकल्पिकचयनितशास्त्रीयविषयः) न्यायशास्त्रीयतत्त्वविमर्शः**

पाठ्यक्रमस्य परिणामः (Course Outcomes)	इकाई	अधिगम-परिणामः (Learning Outcomes) (अध्ययनानन्तरं छात्राणाम् अधिगम-परिणामः)
❖ पृथिव्याः स्वरूपज्ञानेन अवयवातिरिक्तावयविनः स्वरूपज्ञानं भविष्यति। ❖ परमाणुसद्भावे प्रमाणस्य परमाणुस्वरूपस्य च ज्ञानं भविष्यति। ❖ पृथिवीभेदानां योनिजादिशरीराणां परिज्ञानं भविष्यति। ❖ जलतेजसोः स्वरूपज्ञानेन सह तयोः भेदज्ञानं भविष्यति। ❖ वायुराकाशादीनां द्रव्याणां परिज्ञानं भविष्यति। ❖ आत्मनः स्वरूपं तस्य चेतनत्वं इति परिज्ञानेन सह अन्येषां दार्शनिकानां मतानां ज्ञानं भविष्यति। ❖ बुद्धेः स्वरूपज्ञानेन सह लौकिकालौकिकसन्निकर्षाणां परिज्ञानं भविष्यति।	01	❖ पृथिव्याः स्वरूपं ज्ञात्वा परमाणुतः जगतः सृष्टिर्भवति इति वैज्ञानिकपक्षसमाश्रयणे समर्थो भविष्यति। ❖ पृथिवीभेदनिरूपणे योनिजादिशरीराणां परिज्ञानेन सह वृक्षादेः प्राणादिमत्त्वे वैज्ञानिकपक्षबोधने समर्थो भविष्यति। ❖ जल-तेजसोः स्वरूपरिज्ञाने वैज्ञानिकपक्षपरिज्ञाने च समर्थो भविष्यति।
	02	❖ वायुस्वरूपं ज्ञात्वा तस्य वैज्ञानिकपक्षबोधने समर्थो भविष्यति। ❖ आकाशकालदिक्-तत्त्वानां स्वरूपं ज्ञात्वा तेषामुपयोगित्वसम्पादने समर्थो भविष्यति।
	03	❖ आत्मनः चेतनत्वे युक्तिं ज्ञात्वा शरीराद्यात्मवादप्रत्याख्याने समर्थो भविष्यति। ❖ बौद्ध-वेदान्ताद्यभिमतात्मवादविचारे युक्तीनां परिज्ञानेन सह समाजानुकूल्यप्रदर्शने समर्थो भविष्यति।
	04	❖ बुद्धेः स्वरूपं ज्ञात्वा वस्तुप्रत्यक्षे लौकिकसन्निकर्षाणामुपयोगित्वव्यवस्थापने समर्थो भविष्यति। ❖ अलौकिकसन्निकर्ष-स्वीकारे युक्तिं ज्ञात्वा तस्य वैज्ञानिकपक्षचिन्तने समर्थो भविष्यति।

कार्यक्रमस्य परिणामः (Program Outcomes)

1. पृथिव्याः स्वरूपम्, पृथिवीत्वजातिसिद्धौ प्रमाणञ्च ज्ञास्यति।	7. तेजसः निरूपणं कर्तुं समर्थो भविष्यति।
2. अवयविसिद्धिः कथं भवतीति ज्ञास्यति।	8. आत्मत्वजातिसिद्धिविचारं कर्तुं प्रभविष्यति।
3. परमाणुसद्भावे प्रमाणम् ज्ञास्यति।	9. चार्वाक-बौद्धसांख्यवेदान्तिनां मतखण्डनं कथं भवतीति ज्ञास्यति।
4. पृथिव्याः निरूपणं कर्तुं समर्थो भविष्यति।	10. न्यायवैशेषिकदर्शनानुसारेण आत्मानः व्यवस्थापनं कर्तुं प्रभविष्यति।
5. जलतेजवायूनां निरूपणं कर्तुं समर्थो भविष्यति।	11. बुद्धेः निर्वचनं कर्तुं समर्थो भविष्यति।
6. जलभेदनिरूपणं कर्तुं समर्थो भविष्यति।	12. प्रत्यक्षस्वरूपविचारं कर्तं प्रभविष्यति।
	13. लौकिकालौकिकसन्निकर्षाणां विचारं कृत्वा तत्स्वरूपं ज्ञास्यति।

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः
(केन्द्रीयविश्वविद्यालयः)

Structure of the Postgraduate Programme as per Curriculum and Credit Framework for Postgraduate Programmes for 2 years Structure

दर्शनशास्त्रपीठम्, न्यायविभागः, विषयः- नव्यन्यायः

आचार्यद्वितीयसत्रम्, पञ्चमपत्रम्

पत्रसङ्केतः(कोड) / Paper Code- C-12 (NN), **पत्रनाम** /Paper Name- **सव्यभिचारप्रकरणम्, गादाधरीसहितम्पूर्वपक्षलक्षणान्तो भागः,**

पाठ्यक्रमस्य परिणामः (Course Outcomes)	**इकाई**	**अधिगम-परिणामः (Learning Outcomes)** (अध्ययनानन्तरं छात्राणाम् अधिगम-परिणामः)
❖ हेत्वाभासस्य सामान्यस्वरूपज्ञानं भविष्यति। ❖ हेत्वाभासानां विशेषपरिचयो भविष्यति। ❖ सव्यभिचारभेदं ज्ञास्यति। ❖ पूर्वपक्षीयसव्यभिचारलक्षणं ज्ञास्यति। ❖ साध्यसंशयघटितसव्यभिचारलक्षणं ज्ञास्यति। ❖ संशयजनककोटिद्वयोपस्थिते स्वरूपज्ञानं भविष्यति। ❖ व्याप्यसंशयस्य स्वरूपं ज्ञास्यति। ❖ व्यापकसंशयस्वरूपं ज्ञास्यति। ❖ पक्षधर्मतादलस्य प्रयोजनं ज्ञास्यति। ❖ संशयकारणं ज्ञास्यति। ❖ सव्यभिचारप्रथमलक्षणे मणिकारस्य दीधितिकारस्य गदाधरस्य च मतं सिद्धान्तं विवेचनकौशलञ्च ज्ञास्यति।	01	❖ हेत्वाभासस्वरूपं ज्ञात्वा न्यायालयीयव्यवस्थायां तस्योपयोगित्वं साधयिष्यति। ❖ सव्यभिचारभेदं ज्ञात्वा व्यवहारेषु दोषमुद्भाव्य तन्निराकरणप्रकारपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति।
	02	❖ संशयस्वरूपं ज्ञात्वा प्रवृत्तौ सामर्थ्यं प्राप्स्यति। ❖ कोटिद्वयोपस्थापकपदस्य विचारे समर्थो भविष्यति। ❖ वाधाद्यवतारे असाधारण्यापत्तेः निराकर्तुं समर्थो भविष्यति। ❖ पक्षधर्मतादलस्य सार्थक्यं ज्ञास्यति।
	03	❖ संशयकारणविज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ व्याप्य-व्यापकसंशययोः स्वरूपविज्ञाने समर्थो भविष्यति।
	04	❖ लक्षणघटकज्ञानपदस्य सार्थक्यमुपपादयितुं समर्थो भविष्यति। ❖ मणिग्रन्थस्य दीधितिग्रन्थस्य सारञ्च गदाधरदिशा ज्ञातुं समर्थो भविष्यति।

कार्यक्रमस्य परिणामः (Program Outcomes)

- ❖ हेत्वाभासपरिचयं प्राप्स्यति ।
- ❖ सव्यभिचारस्य भेदान् ज्ञास्यति ।
- ❖ सव्यभिचारस्य सामान्यलक्षणविचारशैलीनां ज्ञानं प्राप्स्यति।
- ❖ संशयनिश्चययोः स्वरूपं ज्ञास्यति।
- ❖ अन्यमतानां समीक्षायाः योग्यतामर्जयिष्यति।

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः
(केन्द्रीयविश्वविद्यालयः)

Structure of the Postgraduate Programme as per Curriculum and Credit Framework for Postgraduate Programmes for 2 years Structure

दर्शनशास्त्रपीठम्, न्यायविभागः, विषयः- नव्यन्यायः

आचार्यतृतीयसत्रम्, द्वितीयपत्रम्

पत्रसङ्केतः(कोड) / Paper Code- C-13 (NN), पत्रनाम /Paper Name- प्रामाण्यवादः, गादाधरीसहितः, ‘‘आदितः यावदिति फलतो ग्रहविशेषणम्’ इति दीधित्यन्तो भागः।

पाठ्यक्रमस्य परिणामः (Course Outcomes)	इकाई	अधिगम-परिणामः (Learning Outcomes) (अध्ययनानन्तरं छात्राणाम् अधिगम-परिणामः)
❖ मङ्गलश्लोकस्य अर्थं ज्ञास्यति। ❖ न्यायशास्त्रस्योद्देशं ज्ञास्यति। ❖ जगत्पदार्थस्वरूपं ज्ञास्यति। ❖ प्रामाण्यवादग्रन्थस्य निःश्रेयसोपयोगित्वं ज्ञास्यति। ❖ संशयस्य विशिष्टं स्वरूपं ज्ञास्यति। ❖ संशयव्यतिरेकज्ञानयोः प्रतिबन्धप्रतिबन्धकभावं ज्ञास्यति। ❖ प्रतिबन्धकस्वरूपं ज्ञास्यति। ❖ प्रामाण्यवादविषये मीमांसकानां मतं ज्ञास्यति। ❖ प्रथमां विप्रतिपत्तिं ज्ञास्यति। ❖ ज्ञानपदस्य सार्थक्यं ज्ञास्यति। ❖ यावत्पदस्य सार्थक्यं ज्ञास्यति।	01	❖ शास्त्राध्ययनप्रवृत्तिपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ जगत्पदस्य स्वारस्यबोधने समर्थो भविष्यति। ❖ न्यायशास्त्रस्योद्देश्यं ज्ञात्वा प्रामाणस्य स्वारस्यं ज्ञास्यति।
	02	❖ संशय-व्यतिरेकयोः स्वरूपं ज्ञात्वा तयोः प्रतिबन्ध-प्रतिबन्धकविज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ प्रतिबन्धकपदार्थस्य स्वरूपपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ ग्राह्यसंशयस्य प्रतिबन्धकत्वं सम्भवति न वेति विज्ञातुं समर्थो भविष्यति।
	03	❖ प्रामाण्यस्वरूपं ज्ञात्वा स्वतस्त्व-परतस्त्वयोः स्वरूपपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ स्वतस्त्वस्य स्वरूपनिर्णये समर्थो भविष्यति।
	04	❖ प्रामाण्यवादे मीमांसकत्रयस्य मतं विज्ञास्यति। ❖ विप्रतिपत्तिस्वरूपपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ ज्ञानपद-यावत्पदयोः सार्थक्यपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति।
कार्यक्रमस्य परिणामः (Program Outcomes)		
❖ न्यायशास्त्रस्य प्रयोजनं ज्ञास्यति। ❖ प्रामाण्यवादविषये अन्यदार्शनिकानां मतं ज्ञास्यति। ❖ शून्यवादिनां बौद्धमतावलम्बिनां चिन्तनशैलीं ज्ञास्यति। ❖ परतः प्रामाण्यवादस्य व्यवस्थाघटकेषु प्रयुक्तयुक्तीनां ज्ञानं प्राप्स्यति।		

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः
(केन्द्रीयविश्वविद्यालयः)

Structure of the Postgraduate Programme as per Curriculum and Credit Framework for Postgraduate Programmes for 2 years Structure

दर्शनशास्त्रपीठम्, न्यायविभागः, विषयः- नव्यन्यायः

आचार्यतृतीयसत्रम्, तृतीयपत्रम्

पत्रसङ्केतः(कोड) / Paper Code- C-14 (NN), **पत्रनाम** /Paper Name- **व्युत्पत्तिवादः, प्रारम्भतः अभेदान्वयबोधनिरूपणान्तो भागः।**

प◌ाठ्यक्रमस्य परिणामः (Course Outcomes)	इकाई	अधिगम-परिणामः (Learning Outcomes) (अध्ययनानन्तरं छात्राणाम् अधिगम-परिणामः)
❖ व्युत्पत्तिवादग्रन्थस्य परिचयं ज्ञास्यति। ❖ शाब्दबोधकार्यकारणभावस्वरूपं ज्ञास्यति। ❖ स्वसमानविभक्तित्वस्वरूपं ज्ञास्यति। ❖ वेदाः प्रमाणमित्यत्र वाक्यार्थबोधं ज्ञास्यति। ❖ व्युत्पत्तेः स्वरूपं ज्ञास्यति। ❖ अभेदान्वयाकाङ्क्षास्वरूपं ज्ञास्यति। ❖ विशेषणविभक्त्यर्थं ज्ञास्यति। ❖ घटो घट इत्यत्राभेदान्वयबोधवारणप्रकारं ज्ञास्यति। ❖ अभेदान्वयबोधकारणसिद्धान्तं ज्ञास्यति।	01	❖ व्युत्पत्तिवादग्रन्थस्य परिचयं ज्ञात्वा शाब्दबोधकार्यकारणभावस्वरूपविज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ संसर्गस्य शाब्दबोधे कथं भानमिति परिज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ अभेदान्वयबोधप्रकारपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति।
	02	❖ वेदाः प्रमाणमिति वाक्यस्य साधुत्वसम्पादने समर्थो भविष्यति। ❖ पदार्थः पदार्थेनान्वेति व्युत्पत्तेः स्वरूपं ज्ञात्वा प्रयोगसम्पादने समर्थो भविष्यति।
	03	❖ समानवचनकत्वसिद्धिप्रकारपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ अभेदान्वयबोधानुकूलाङ्क्षाविचारे योग्यतां प्राप्स्यति। ❖ विशेषणविभक्त्यर्थनिर्णये समर्थो भविष्यति।
	04	❖ विभक्त्यर्थान्वयसम्पादने योग्यतां प्राप्स्यति। ❖ घटो घटः इत्यत्राभेदान्वयबोधवारणप्रकारविज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ सिद्धान्तरूपेण अभेदान्वयबोधकारणस्य विज्ञाने समर्थो भविष्यति।

कार्यक्रमस्य परिणामः (Program Outcomes)

- ❖ शाब्दबोधस्य उपकरणानि ज्ञास्याति ।
- ❖ वेदाः प्रमाणमित्यादिवाक्यानां सार्थकतासिद्धये प्रयुक्ताः युक्तीः ज्ञास्यति।
- ❖ शब्दार्थयोः अभेदनिर्वचने गदाधरमतम् अवगमिष्यति ।
- ❖ प्रातिपदिकार्थधात्वर्थयोः अभेदान्वयं ज्ञातुं दक्षो भविष्यति।
- ❖ अभेदान्वयबोधे सामान्यविशेषार्थयोः परिज्ञानं करिष्यति ।

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः
(केन्द्रीयविश्वविद्यालयः)

Structure of the Postgraduate Programme as per Curriculum and Credit Framework for Postgraduate Programmes for 2 years Structure

दर्शनशास्त्रपीठम्, न्यायविभागः, विषयः- नव्यन्यायः

अचार्यतृतीयसत्रम्, तृतीयपत्रम्

पत्रसङ्केतः(कोड) / Paper Code- C-15 (NN), पत्रनाम /Paper Name- शक्तिवादः, म-म-गदाधरभट्टाचार्यविरचितः प्रारम्भतः धेनुपदशक्तिविचारान्तो भागः

पाठ्यक्रमस्य परिणामः (Course Outcomes)	इकाई	अधिगम-परिणामः (Learning Outcomes) (अध्ययनानन्तरं छात्राणाम् अधिगम-परिणामः)
❖ शक्तिवादग्रन्थस्य परिचयं ज्ञास्यति। ❖ वृत्तिस्वरूपं तद्भेदस्वरूपञ्च ज्ञास्यति। ❖ पदार्थस्वरूपं ज्ञास्यति। ❖ शक्तेः स्वरूपं ज्ञास्यति। ❖ मीमांसकमतस्य परिज्ञानं भविष्यति। ❖ तात्पर्यस्य वृत्तित्वनिराकरणप्रकारं ज्ञास्यति। ❖ लक्षणायाः वृत्तित्वव्यवस्थापनप्रकारं ज्ञास्यति। ❖ ज्ञानशक्तिवादनिराकरणप्रकारं ज्ञास्यति। ❖ अन्विताभिधानवादपक्षं ज्ञास्यति। ❖ आकाशपद-धेनुपदयोः शक्तिस्वरूपस्य परिज्ञानं भविष्यति।	01	❖ शक्तिवादग्रन्थस्य परिचयं ज्ञात्वा पदवृत्ते स्वरूपपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ पदार्थलक्षणं शक्तेस्वरूपं च ज्ञात्वा शब्दार्थनिर्णये प्रयोगसम्पादने च समर्थो भविष्यति। ❖ मीमांसकमतं ज्ञात्वा स्वसिद्धान्तदिशा तन्निराकारणे समर्थो भविष्यति।
	02	❖ ईश्वरसंकेतरूपशक्तेः स्वरूपं ज्ञात्वा वाक्यप्रयोगे समर्थो भविष्यति। ❖ तात्पर्यस्य वृत्तित्वनिराकरणे समर्थो भविष्यति। ❖ लक्षणायाः स्वरूपं ज्ञात्वा तस्याः वृत्तित्वव्यवस्थापने समर्थो भविष्यति।
	03	❖ ज्ञानशक्तिवादं ज्ञात्वा तन्निरसने सामर्थ्यं प्राप्स्यति। ❖ अन्विताभिधानवादं ज्ञात्वा तन्निरासे योग्यतां प्राप्स्यति। ❖ क्रोडपत्रस्य स्वारस्यं ज्ञात्वा विचारे निपुणो भविष्यति।
	04	❖ आकाशपदस्य कुत्रशक्तिरितिविज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ धेनुपदशक्तिस्वरूपं ज्ञात्वा मीमांसकाभिमतं मतं ज्ञात्वा च स्वसिद्धान्तव्यवस्थापने समर्थो भविष्यति।
कार्यक्रमस्य परिणामः (Program Outcomes)		
❖ शाब्दबोधस्य अनुकूलसम्बन्धातां ज्ञानं करिष्यति । ❖ अन्विताभिधानाभिहितान्वयवादयो: शाब्दबोधस्य कार्यकारणाभावस्य ज्ञातार भविष्यति । ❖ वाच्यवाचकयोः भावयोः स्वरूपं ज्ञास्यति। ❖ वृत्तिस्वरूपनिर्णये दक्षो भविष्यति । ❖ आकाशधेनुपदार्थस्वरूपज्ञानार्थं गदाधरमतस्य समीक्षायां निपुणो भविष्यति ।		

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः
(केन्द्रीयविश्वविद्यालयः)

Structure of the Postgraduate Programme as per Curriculum and Credit Framework for Postgraduate Programmes for 2 years Structure

दर्शनशास्त्रपीठम्, न्यायविभागः, विषयः- नव्यन्यायः

अचार्यतृतीयसत्रम्, पञ्चमपत्रम्

पत्रसङ्केतः(कोड) / Paper Code- C-16 (NN), **पत्रनाम** /Paper Name- (**वैकल्पिकशास्त्रीयविषयः**)**न्यायभाष्यम्, आचार्यवात्स्यायनविरचितम्, तृतीयचतुर्थाध्यायौ**

पाठ्यक्रमस्य परिणामः (Course Outcomes)	इकाई	अधिगम-परिणामः (Learning Outcomes) (अध्ययनानन्तरं छात्राणाम् अधिगम-परिणामः)
❖ आत्मनस्वरूपं ज्ञास्यति । ❖ शरीरादिव्यतिरिक्तात्मास्वरूपं कथं निर्धारणीयमिति ज्ञास्यति । ❖ मनसः चैतन्यनिरूपणे समर्थो भविष्यति । ❖ इन्द्रियस्वरूपं ज्ञास्यति । ❖ बुद्धेः स्वरूपं ज्ञास्यति । ❖ क्षणभङ्गवादपक्षनिराकरणप्रकारं ज्ञास्यति । ❖ प्रवृत्तिदोषाणां स्वरूपं ज्ञास्यति । ❖ शून्यवादनिराकरणप्रकारं ज्ञास्यति । ❖ प्रेत्यभावस्वरूपं ज्ञास्यति । ❖ तत्त्वज्ञानोत्पत्तिप्रकारं ज्ञास्यति ।	01	❖ आत्मस्वरूपं ज्ञात्वा शरीरेन्द्रियाद्यात्मवादनिराकरणे समर्थो भविष्यति । ❖ शरीरपरीक्षायाः परिज्ञानं भविष्यति । ❖ इन्द्रियपरीक्षायाः परिज्ञानं भविष्यति । ❖ अर्थपरीक्षायाः स्वरूपज्ञानं भविष्यति ।
	02	❖ बुद्धिनिराकरणप्रक्रियायाः स्वरूपज्ञापने समर्थो भविष्यति । ❖ क्षणभङ्गवादपक्षनिराकरणप्रकारं ज्ञात्वा स्वसिद्धान्तव्यवस्थापने समर्थो भविष्यति । ❖ मनसः परीक्षाप्रकरणपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति ।
	03	❖ प्रवृत्तिदोषाणां स्वरूपं ज्ञात्वा व्यवहारिकत्वव्यवस्थापने समर्थो भविष्यति । ❖ प्रेत्यभावस्वरूपं ज्ञात्वा भाष्यदिशा कार्यकारणनिर्धारणे समर्थो भविष्यति । ❖ शून्यवादनिराकरणे समर्थो भविष्यति ।
	04	❖ फलपरीक्षास्वरूपपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति । ❖ दुःखस्वरूपं ज्ञात्वा तदपाकरणे समर्थो भविष्यति । ❖ अपवर्गस्वरूपनिर्णये समर्थो भविष्यति । ❖ तत्त्वज्ञानसाधनप्रकारनिर्णये समर्थो भविष्यति । ❖ बाह्याभङ्गपक्षनिराकरणे समर्थो भविष्यति ।

कार्यक्रमस्य परिणामः (Program Outcomes)

1. आत्मतत्त्वनिर्णये सुयोग्यो भविष्यति।
2. पुनर्जन्मवादविचारे स्वमतानि समीक्षितुं दक्षो भविष्यति।
3. परमाणुसद्भावस्य युक्तीः ज्ञास्यति।
4. अवयविसद्भावे युक्तीः उपस्थापयितुं निपुणो भविष्यति।
5. मोक्षकारणानि ज्ञास्यति।

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः
(केन्द्रीयविश्वविद्यालयः)

Structure of the Postgraduate Programme as per Curriculum and Credit Framework for Postgraduate Programmes for 2 years Structure

दर्शनशास्त्रपीठम्, न्यायविभागः, विषयः- नव्यन्यायः

पत्रसङ्केतः(कोड) / Paper Code- C-16 (NN) पत्रनाम /Paper Name- (वैकल्पिकचयनितशास्त्रीयविषयः) न्यायशास्त्रतत्त्वविचारः

पाठ्यक्रमस्य परिणामः (Course Outcomes)	इकाई	अधिगम-परिणामः (Learning Outcomes) (अध्ययनानन्तरं छात्राणाम् अधिगम-परिणामः)
❖ अनुमितेः स्वरूपज्ञानेन सह तत्कारणस्य परामर्शस्य व्याप्तेश्च स्वरूपज्ञानं भविष्यति। ❖ पक्षतायाः स्वरूपज्ञानं भविष्यति। ❖ हेत्वाभासस्य तद्भेदानां च स्वरूपज्ञानं भविष्यति। ❖ उपमान - शब्दप्रमाणयोः स्वरूपज्ञानं भविष्यति। ❖ जातौ शक्तिः व्यक्तौ वा शक्तिरिति मतं ज्ञात्वा जातिविशिष्टः व्याक्तिशक्तिवादस्य परिज्ञानं करिष्यति। ❖ लक्षणायाः स्वरूपज्ञानं भविष्यति। ❖ स्मृतेः मनसश्च स्वरूपज्ञानं भविष्यति। ❖ विशेषगुणानां सामान्यगुणानां च स्वरूपज्ञानं भविष्यति।	01	❖ अनुमितेः स्वरूपं ज्ञात्वा तज्जनकस्य परामर्शस्य स्वरूपं ज्ञास्यति। येन समाजे अनुमितिकारणव्यवस्थापने समर्थो भविष्यति। ❖ मीमांसाकाभिमतपूर्वपक्षव्याप्तिस्वरूपं ज्ञात्वा तन्निराकरणे युक्तीं च ज्ञात्वा सिद्धान्तव्याप्तिस्वरूपनिर्वचने समर्थो भविष्यति।
	02	❖ पक्षतायाः स्वरूपं ज्ञात्वा तद्वैशिष्ट्यस्य समाजोन्मुखीकरणे समर्थो भविष्यति। ❖ सद्हेतुपरिज्ञानेन सह तद्विपरीतस्य असद्हेतोः परिज्ञानं भविष्यति। येन व्यवहारे असदनुमितेः निराकरणे समर्थो भविष्यति।
	03	❖ शव्दप्रमाणस्वरूपज्ञानेन सह शक्तिग्राहकनिर्धारणे समर्थो भविष्यति। ❖ व्यवहारजगति शक्यार्थस्य लक्ष्यार्थस्य च परिज्ञानेन सह व्यवहारे अनुप्रयोगयोग्यतामवाप्स्यति।
	04	❖ स्मृतेः स्वरूपज्ञानेन सह आन्तरिकतत्त्वस्य मनसः परिज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ मूर्तामूर्त्तगुणनिरूपणे सामान्य-विशेषगुणनिरूपणे च समर्थो भविष्यति।

कार्यक्रमस्य परिणामः (Program Outcomes)

1. अनुमानप्रमाणस्य उपयोगितां ज्ञास्यति। 2. अनुमितेः स्वरूपं ज्ञास्यति। 3. अनुमितिकारण-परामर्शस्वरूपविचारः, मीमांसाकानां मतखण्डनस्य विचारे समर्थो भविष्यति। 4. पूर्वपक्षखण्डनपूर्वकं सिद्धान्तपक्षतायाः व्यवस्थापनं कर्तुं योग्यो भविष्यति । 5. वर्तमानसन्दर्भे हेत्वाभासज्ञानस्य आवश्यकतां प्रतिपादयिष्यति। 6. सव्यभिचारादिहेत्वाभासानां निर्वचनं कर्तुं समर्थो भविष्यति।	7. उपमानशब्दयोः स्वरूपं ज्ञास्यति। 8. शक्तेः स्वरूपं ज्ञास्यति। 9. जातेः शक्तिवादीनां मतखण्डनं कर्तुं योग्यो भविष्यति। 10. पद-पदभेदस्वरूपविचारं कर्तुं समर्थो भविष्यति। 11. शाब्दबोधे करणविचारे समर्थो भविष्यति। 12. स्मृतिमनसोः स्वरूपविचारे समर्थो भविष्यति। 13. गुणनिरूपणे मूर्तामूर्तादिगुणस्वरूपनिर्वचनं कथमस्तीति विचारे समर्थो भविष्यति।।

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः
(केन्द्रीयविश्वविद्यालयः)

Structure of the Postgraduate Programme as per Curriculum and Credit Framework for Postgraduate Programmes for 2 years Structure

दर्शनशास्त्रपीठम्, न्यायविभागः, विषयः- नव्यन्यायः

आचार्यचतुर्थसत्रम्, प्रथमपत्रम्

पत्रसङ्केतः(कोड) / Paper Code- C-17 (NN), पत्रनाम /Paper Name- सव्यभिचारप्रकरणम्,गादाधरीसहितम्, प्रतिबन्धकताघटितं द्वितीयलक्षणम्

पाठ्यक्रमस्य परिणामः (Course Outcomes)	इकाई	अधिगम-परिणामः (Learning Outcomes) (अध्ययनानन्तरं छात्राणाम् अधिगम-परिणामः)
❖ प्रतिबन्धकताघटितपूर्वपक्षीयसव्यभिचारद्वितीयलक्षणं ज्ञास्यति। ❖ अस्य लक्षणस्य उद्भावने बीजं ज्ञास्यति। ❖ विशेषण-विशेष्यदलोपपादने कारणस्य निर्वचनं भविष्यति। ❖ विरोधोऽपि फलतः प्रतिरोध एव इति ग्रन्थस्य स्वारस्यं ज्ञास्यति। ❖ वस्तुतस्तुकल्पं ज्ञास्यति। ❖ सपक्षत्वादिपदसार्थक्यं गदाधरदिशा ज्ञास्यति। ❖ उपाध्यायमतं ज्ञास्यति। ❖ केचित्तु मते असाधारण्यदेः स्वरूपं ज्ञास्यति।	01	❖ सव्यभिचारद्वितीयलक्षणोद्भावने बीजं ज्ञात्वा द्वितीयलक्षणस्वरूपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ विशेषण-विशेष्यदलयोः सार्थकपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति।
	02	❖ विरोधोऽपि फलत इत्यादि दीधितिग्रन्थसारपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ अनुमितिपदस्य विवरणार्थपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति।
	03	❖ असाधारण्यविषये परेषां मतं ज्ञास्यति। वस्तुतस्तुकल्पपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति।
	04	❖ उपाध्यायमतपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ केचित्तु मते असाधारणस्वरूपपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ सपक्षादेः स्वरूपपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति।

कार्यक्रमस्य परिणामः (Program Outcomes)

- ❖ शब्दो नित्योऽनित्यो वेत्यस्मिन् विषये युक्तीः ज्ञास्यति।
- ❖ प्रतिबन्धकशब्दार्थनिर्णये कुशलो भविष्यति ।
- ❖ विशेषणदलस्य सार्थकतत्वे प्रदत्तानां युक्तीनां परिज्ञानं करिष्यति ।
- ❖ पक्षसाध्यहेतूनां सदुपयोगिताः ज्ञास्यति ।
- ❖ आचार्याणां मतं समीक्षितुं कुशलो भविष्यति ।

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः
(केन्द्रीयविश्वविद्यालयः)

Structure of the Postgraduate Programme as per Curriculum and Credit Framework for Postgraduate Programmes for 2 years Structure

दर्शनशास्त्रपीठम्, न्यायविभागः, विषयः- नव्यन्यायः

आचार्यचतुर्थसत्रम्, द्वितीयपत्रम्

पत्रसङ्केतः(कोड) / Paper Code- C-18 (NN), **पत्रनाम** /Paper Name- **प्रामाण्यवादः, गादाधरीसहितः, ग्रन्थादारभ्य प्रथमविप्रतिपत्तिसमाप्यत्यन्तो भागः**

पाठ्यक्रमस्य परिणामः (Course Outcomes)	**इकाई**	**अधिगम-परिणामः (Learning Outcomes)** (अध्ययनानन्तरं छात्राणाम् अधिगम-परिणामः)
❖ प्रथमविप्रतिपत्तौ सामग्रीपदस्य प्रयोजनं ज्ञास्यति। ❖ अप्रामाण्यग्राहकपदस्य प्रयोजनं ज्ञास्यति। ❖ मिश्रस्याभिप्रायपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ सामग्र्यां विषयग्रहनियमपक्षं ज्ञास्यति। ❖ यथार्थज्ञानस्वरूपं ज्ञास्यति। ❖ मिश्रमतनिराकरणप्रकारं दीधितिकारदिशा ज्ञास्यति। ❖ ज्ञानग्राहकत्वपदस्य सार्थक्यं ज्ञास्यति। ❖ गुरूमतस्य विवेचनं भविष्यति। ❖ भट्टमतस्य विवेचनं भविष्यति। ❖ शाब्दबोधे योग्यताज्ञानस्य कारणत्वविषयकं विचारो भविष्यति।	01	❖ प्रथमविप्रतिपत्तौ सामग्रीपदस्य प्रयोजनं ज्ञात्वा कारणस्वरूपपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ अप्रामाण्यग्राहकपदस्य प्रयोजनं ज्ञात्वा अप्रामाण्यनिर्वचने समर्थो भविष्यति। ❖ विशिष्टज्ञानस्वरूपपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति।
	02	❖ प्रकारत्वस्वरूपनिर्वचने समर्थो भविष्यति। ❖ सामग्र्यां विषयग्रहनियमं ज्ञातुं प्रभविष्यति ।
	03	❖ यथार्थज्ञानस्य स्वरूपविज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ प्रामाण्यवादविषये गुरूमतपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति।
	04	❖ प्रामाण्यवादविषये भट्टमिश्रयोः सिद्धान्तपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ शाब्दबोधे योग्यताज्ञानस्य कारणत्वं व्यवस्थापयितुं समर्थो भविष्यति। ❖ प्रामाण्यवादविषये न्यायसिद्धान्तं ज्ञातुं समर्थो भविष्यति।
कार्यक्रमस्य परिणामः (Program Outcomes)		
❖ प्रमाणानन्तरं प्रामाण्यस्य व्यवस्थापने दक्षो भविष्यति । ❖ प्रथमविप्रतिपत्तौ मतान्तरस्य समीक्षां करिष्यति । ❖ अप्रामाण्यग्राहकपदानां प्रयोजनानि ज्ञास्यति । ❖ अव्यापकस्य अनुमितिविषये दीधितिकारस्य मतं ज्ञास्यति । ❖ शाब्दबोधे योग्यतायाः कारणत्वम् अवगमिष्यति ।		

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः
(केन्द्रीयविश्वविद्यालयः)

Structure of the Postgraduate Programme as per Curriculum and Credit Framework for Postgraduate Programmes for 2 years Structure

दर्शनशास्त्रपीठम्, न्यायविभागः, विषयः- नव्यन्यायः

आचार्यचतुर्थसत्रम्, तृतीयपत्रम्

पत्रसङ्केतः(कोड) / Paper Code- C-19 (NN), पत्रनाम /Paper Name- व्युत्पत्तिवादः, भेदान्वयबोधादारभ्य प्रथमाकारकान्तो भागः

पाठ्यक्रमस्य परिणामः (Course Outcomes)	इकाई	अधिगम-परिणामः (Learning Outcomes) (अध्ययनानन्तरं छात्राणाम् अधिगम-परिणामः)
❖ भेदान्वयबोधप्रकारं ज्ञास्यति। ❖ राजा पुरूष इत्यत्रान्वयवोधप्रकारं ज्ञास्यति। ❖ राज्ञः पुरुष इत्यत्र भेदान्वयवोधप्रकारं ज्ञास्यति। ❖ वृत्तिनियामकेत्यादिसंसर्गाणां स्वरूपज्ञानं भविष्यति। ❖ लाघव-गौरवपक्षं ज्ञास्यति। ❖ चैत्रो जानाति इत्यत्रान्वयवोधप्रकारं ज्ञास्यति। ❖ प्रत्ययस्वरूपं ज्ञास्यति। ❖ संख्यासम्बन्धविचारं ज्ञास्यति। ❖ आख्यातार्थं ज्ञास्यति।	01	❖ भेदान्वयबोधप्रकारं ज्ञात्वा व्यवहारे वाक्यार्थवोधनिर्णेतुं समर्थो भविष्यति। ❖ नामार्थयोरन्वयबोधविज्ञाने समर्थो भविष्यति।
	02	❖ राज्ञः पुरूषः इत्यत्र विभक्त्यर्थं ज्ञातुं समर्थो भविष्यति। वृत्तिनियामकेत्यादिसंसर्गपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ प्रतिबध्यप्रतिबन्धकभावे लाघवगौरवपक्षनिर्णये समर्थो भविष्यति।
	03	❖ 'दधि पश्यति' इत्यत्रान्वयवोधनिर्धारणे समर्थो भविष्यति। ❖ 'तण्डुलं पचति' इत्यत्रान्वयबोधप्रकारनिर्णये समर्थो भविष्यति।
	04	❖ प्रत्ययस्वरूपं ज्ञात्वा प्रत्ययार्थनिर्वचने समर्थो भविष्यति। ❖ संख्यान्वयप्रकारविज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ आख्यातार्थपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति। ❖ संख्यासम्बन्धस्वरूपपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति।
कार्यक्रमस्य परिणामः (Program Outcomes)		
❖ भेदान्वयबोधविचारे कार्यकारणभावं ज्ञातुं योग्यो भविष्यति । ❖ समासस्थले शाब्दबोधकरणे दक्षो भविष्यति। ❖ वृत्त्यनियामकसम्बन्धादीनि ज्ञातुं सक्षमो भविष्यति। ❖ विभक्त्यर्थनिर्णये निपुणो भविष्यति । ❖ आख्यातार्थनिर्णये समीक्षायां निपुणो भविष्यति ।		

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः
(केन्द्रीयविश्वविद्यालयः)

Structure of the Postgraduate Programme as per Curriculum and Credit Framework for Postgraduate Programmes for 2 years Structure

दर्शनशास्त्रपीठम्, न्यायविभागः, विषयः- नव्यन्यायः

आचार्यचतुर्थसत्रम्, चतुर्थपत्रम्
पत्रसङ्केतः(कोड) / Paper Code- C-20 (NN), **पत्रनाम** /Paper Name- **नव्यन्यायेतिहासः, भारतीयदर्शनस्येतिहासः, पाश्चात्त्यतर्कशास्त्रपरिचयश्च**

पाठ्यक्रमस्य परिणामः (Course Outcomes)	इकाई	अधिगम-परिणामः (Learning Outcomes) (अध्ययनानन्तरं छात्राणाम् अधिगम-परिणामः)
❖ नव्यन्यायस्योत्पत्तिविकासक्रमं ज्ञास्यति । ❖ शास्त्रान्तरेषु नव्यन्याययस्य प्रभावं ज्ञास्यति । ❖ चार्वाकादीनाम्-अवैदिकदर्शनानां परिचयं ज्ञास्यति । ❖ सांख्यादि-वैदिकदर्शनानां परिचयं सिद्धान्तं ज्ञास्यति । ❖ पाश्चात्यतर्कशास्त्रस्य स्वरूपं ज्ञास्यति । ❖ पञ्चावयवानां स्वरूपं ज्ञास्यति । ❖ पदवाक्ययोः स्वरूपं ज्ञास्यति । ❖ अनुमानस्य नियमं ज्ञास्यति ।	01	❖ नव्यन्यायस्य उत्पत्ति-विकासक्रमपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति । ❖ शास्त्रान्तरेषु नव्यन्यायस्य प्रभावं ज्ञात्वा शास्त्रान्तरीयपदार्थबोधे समर्थो भविष्यति । ❖ नव्यन्यायशास्त्रीयसिद्धान्तपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति ।
	02	❖ चार्वाकाद्यवैदिकदार्शनिकानां स्वरूपविज्ञाने समर्थो भविष्यति । ❖ अवैदिदिकदार्शनिकानां सिद्धान्तपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति । ❖ सांख्ययोगदर्शनयोः सिद्धान्तपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति ।
	03	❖ पूर्वोत्तरमीमांसादर्शनस्य परिचयं ज्ञात्वा सिद्धान्तपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति । ❖ वैशेषिकदर्शनारविन्दादिदर्शनयोः सिद्धान्तपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति ।
	04	❖ पाश्चात्यतर्कशास्त्रस्य स्वरूपं ज्ञात्वा तार्किकयोग्यतां साधयिष्यति । ❖ पञ्चावयववाक्यप्रयोगसामर्थ्यं प्राप्स्यति । ❖ सांकेतिकतर्कशास्त्रस्य स्वरूपविज्ञाने समर्थो भविष्यति । ❖ अनुमाननियमपरिज्ञाने समर्थो भविष्यति ।
कार्यक्रमस्य परिणामः (Program Outcomes)		
❖ अवैदिकदर्शनानां सिद्धान्तान् ज्ञास्यति। ❖ वैदिकदर्शनानां सपरिचयं सिद्धान्तान् अवगमिष्यति । ❖ न्यायशास्त्रस्य प्रमुखसिद्धान्तानाम् आचार्याणाञ्च ज्ञानं प्राप्स्यति। ❖ भारतीयदर्शनशास्त्रं ज्ञास्यति । ❖ वाक्यादिसंरचनायाः योग्यतां विकासयिष्यति।		

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः
(केन्द्रीयविश्वविद्यालयः)

Structure of the Postgraduate Programme as per Curriculum and Credit Framework for Postgraduate Programmes for 2 years Structure

दर्शनशास्त्रपीठम्, न्यायविभागः, विषयः- नव्यन्यायः

पत्रसङ्केतः(कोड) / Paper Code- C-21 (NN), **पत्रनाम** /Paper Name- (**वैकल्पिकचयनितशास्त्रीयविषयः) न्यायशास्त्रतत्त्ववचारः**

पाठ्यक्रमस्य परिणामः (Course Outcomes)	**इकाई**	**अधिगम-परिणामः (Learning Outcomes)** (अध्ययनानन्तरं छात्राणाम् अधिगम-परिणामः)
❖ निमित्तकारणगुणानां स्वरूपज्ञानं भविष्यति। ❖ रूपादिचतुष्टयगुणानां स्वरूपज्ञानेन सह पाकजप्रक्रियायाः क्षणप्रक्रियायाश्च अधिगमो भविष्यति। ❖ संख्यादिगुणानां विशेषज्ञानं भविष्यति। ❖ वुद्धिनिरूपणे अवशिष्टानाम् अप्रमाणां संशयादीनां परिज्ञानं भविष्यति। ❖ प्रामाण्यवादस्य व्याप्तिग्रहोपायस्य उपाधेश्च स्वरूपपरिज्ञानं भविष्यति। ❖ शब्दस्य प्रमाणान्तरत्वव्यवस्थापने युक्तीनामधिगमो भविष्यति। ❖ अनुमानभेदज्ञानेन सह सुखदुःखादिगुणानां स्वरूपज्ञानं भविष्यति। ❖ विध्यर्थविषये न्याय-मीमांसामतयोः परिज्ञानं भविष्यति। ❖ नञर्थस्य परिज्ञानेन सह अवशिष्टानां गुरुत्वादिगुणानाम् अवबोधो भविष्यति।	01	❖ गुणानां निमित्तकारणत्वं ज्ञात्वा रूप-रस-गन्ध-स्पर्शगुणानां वैज्ञानिकपक्षज्ञापने समर्थो भविष्यति। ❖ पाकज-क्षणप्रक्रिययोः विषये आचार्याणां मतं ज्ञात्वा तयोः प्रक्रिययोः वैज्ञानिकपक्षं ज्ञास्यति। ❖ संयोग-विभागादिगुणानां कारणज्ञापने समर्थो भविष्यति।
	02	❖ प्रमाप्रमयोः कारणस्वरूपं ज्ञात्वा संशयादीनां शास्त्रेषु व्यवहारेषु च उपयोगित्वप्रदर्शने समर्थो भविष्यति। ❖ प्रामाण्यवादस्य व्याप्तिग्रहोपायस्य च शास्त्रीयपद्धतिं ज्ञात्वा व्यवहारे तदुपयोगित्वसाधने च समर्थो भविष्यति। ❖ उपाधेः स्वरूपं ज्ञात्वा दोषोद्भावने समर्थो भविष्यति।
	03	❖ शब्दस्य प्रमाणान्तरत्वे युक्तिं ज्ञात्वा तत्प्रयोगे समर्थो भविष्यति। ❖ अनुमानस्य भेदं ज्ञात्वा व्यवहारे तदुपयोगित्वसम्पादने समर्थो भविष्यति।
	04	❖ विध्यर्थस्वरूपं ज्ञात्वा प्रयोगोन्मुखीकरणे समर्थो भविष्यति। ❖ नञर्थं ज्ञात्वा समाजे निषेधोन्मुखीकरणे समर्थो भविष्यति। ❖ शब्दस्य वैज्ञानिकपक्षावबोधने समर्थो भविष्यति।

कार्यक्रमस्य परिणामः (Program Outcomes)

- ❖ निमित्तकारणगुणानां स्वरूपज्ञाने समर्थो भविष्यति।
- ❖ शब्दस्य प्रमाणान्तरत्वव्यवस्थापने युक्तीनामधिगमे समर्थो भविष्यति।
- ❖ अनुमानभेदज्ञानेन सह सुखदुःखादिगुणानां स्वरूपज्ञानं प्राप्स्यति ।
- ❖ विध्यर्थविषये न्याय-मीमांसामतयोः परिज्ञानं करिष्यति।
- ❖ नञर्थस्य परिज्ञानेन सह अवशिष्टानां गुरुत्वादिगुणानाम् अवबोधे समर्थो भवितुमर्हति ।

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः
(केन्द्रीयविश्वविद्यालयः)

Structure of the Postgraduate Programme as per Curriculum and Credit Framework for Postgraduate Programmes for 2 years Structure

दर्शनशास्त्रपीठम्, न्यायविभागः, विषयः- नव्यन्यायः

आचार्यचतुर्थसत्रम्, पञ्चमपत्रम्

पत्रसङ्केतः(कोड) / Paper Code- C-21 (NN), **पत्रनाम** /Paper Name- (**वैकल्पिकशास्त्रीयविषयः)न्यायभाष्यम्,आचार्यवात्स्यायनविरचितम्, पञ्चमोऽध्यायः**

पाठ्यक्रमस्य परिणामः (Course Outcomes)	**इकाई**	**अधिगम-परिणामः (Learning Outcomes)** (अध्ययनानन्तरं छात्राणाम् अधिगम-परिणामः)
❖ जातेः स्वरूपं ज्ञास्यति। ❖ सूत्रभाष्यदिशा जातिभेदं ज्ञास्यति। ❖ जातिभेदेषु साधर्म्यवैधर्म्ययोः स्वरूपं ज्ञास्यति। ❖ प्राप्त्यप्राप्त्यादि जातीनां स्वरूपं ज्ञास्यति। ❖ अर्थापत्यादिसमानां स्वरूपं ज्ञास्यति। ❖ निग्रहस्थानस्वरूपं ज्ञास्यति। ❖ निग्रहस्थानभेदं ज्ञास्यति। ❖ प्रतिज्ञाहान्यादेः स्वरूपं ज्ञास्यति।	01	❖ जातेः स्वरूपं ज्ञात्वा व्यवहारे तस्याः उपयोगित्वं साधयितुं समर्थो भविष्यति। ❖ जातिभेदेषु साधर्म्यवैधर्म्यसमयोः स्वरूपं ज्ञात्वा कथायामुपयोगित्वव्यवस्थापनसामर्थ्यं प्राप्स्यति।
	02	❖ प्राप्त्यादिसमानां स्वरूपं ज्ञात्वा तासां सार्थकत्वं साधयितुं समर्थो भविष्यति।
	03	❖ अर्थापत्यादिसमानां स्वरूपं ज्ञात्वा वादादौ प्रयोगप्रक्रियानिर्वचने समर्थो भविष्यति।
	04	❖ निग्रहस्थानस्वरूपं ज्ञात्वा व्यवहारे तस्योपयोगित्वसाधने समर्थो भविष्यति। ❖ प्रतिज्ञाहान्यादेः स्वरूपं ज्ञात्वा कथायां छलादौ च तेषामुपयोगित्वं साधयितुं समर्थो भविष्यति।
कार्यक्रमस्य परिणामः (Program Outcomes)		
❖ कथायां जातिनिर्णये योग्यो भविष्यति। ❖ जातेः भेदान् ज्ञास्यति । ❖ कथायां निग्रहस्थानस्योपयोगितासिद्धकरणे समर्थो भविष्यति । ❖ शास्त्रान्तररीत्या मतानां समीक्षाकरणे सर्वथा निपुणो भविष्यति । ❖ जातिनिग्रहस्थानयोः सुष्ठुप्रयोगे दक्षो भविष्यति ।		

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः

न्यायविभागः(PSO)

विषयः- नव्यन्यायः

आचार्यः

सामाजिकविकासे न्यायशास्त्रम्

- ❖ सामाजिक-व्यवहारिकन्यायप्रणाल्यां पञ्चावयवानां (प्रतिज्ञाहेतूदाहर-उपनयनिगमनानि) प्रयोगसम्पादनम्।
- ❖ न्यायप्रणाल्यां दोषनिराकरणाय पञ्चहेत्वाभासानामनुप्रयोगः।
- ❖ न्यायप्रणाल्याः यथार्थत्वसम्पादनाय पक्षसत्त्वादिपञ्चरूपाणां विशिष्टाध्ययनम्।
- ❖ मीडिया परिकल्पनायां न्यायशास्त्रीयावदानम्।
- ❖ न्यायशास्त्रस्य कथातत्त्वस्य मीडियापरिकल्पनायामनुप्रयोगः।

नैतिकशिक्षायां न्यायशास्त्रीयावदानम्।

- ❖ धर्माधर्मयोः विशेषाध्ययनम्।
- ❖ त्रिविधसंस्काराणामवधारणा।
- ❖ चतुर्विध-आश्रमव्यवस्थानां विशेषाध्ययनम्।
- ❖ दोषयुक्तप्रवृत्तेः दोषरहितप्रवृत्तेश्च परिज्ञानम्।
- ❖ रागादिदोषपरिहारविधिसम्पादनम्।

आध्यात्मिकशिक्षायां न्यायशास्त्रस्य भूमिका।

- ❖ ईश्वरतत्त्वस्यावबोध।
- ❖ आत्मतत्त्वस्याध्ययनम्।

- ❖ मनस्तत्त्वस्य विश्लेषणम् ।
- ❖ अपवर्गस्य विशेषज्ञानम् ।

संस्कृतेनैव अध्ययनेन छात्रेषु वक्तृत्वकौशलस्य विकासः ।

- ❖ लेखनकलायाः विकासः।
- ❖ तार्किकपद्धतिमनुसृत्य शास्त्रार्थकौशलविकास।
- ❖ व्यवसायिकविकास।
- ❖ सञ्चारकौशलोन्नयनम् ।
- ❖ सामाजिकव्यक्तित्वस्य विकासः ।

अयं पाठ्यक्रमः द्विवर्षीयः वर्तते । यदन्तगते प्रत्येकस्मिन् वर्षे द्वे सत्रे स्तः । अतः आहन्य चत्वारि सत्राणि सन्ति ।

- ❖ न्यायवैशेषिकदर्शनं "भारतीयतर्कशास्त्ररूपेण" सुप्रसिद्धमस्ति । न्यायदर्शनस्य प्राचीननवीनयोः परम्परासम्बन्धितग्रन्थानां सिद्धान्तानां सूक्ष्मा समालोचना विशेषरूपेण नव्यन्यायस्य 'तार्किकप्रणाली" वर्तते । अस्याः परिज्ञानार्थं परम्पराप्राप्तया अध्यापनशैल्या दृष्टिः प्रदास्यते ।
- ❖ नव्यन्यायपरम्परायां 'तत्त्वचिन्तामणिकारेण" आचार्येण गंङ्गेशोपाध्यायेन विशिष्टपारिभाषिकशैल्यां न्यायदर्शनस्य तार्किकप्रामाण्यदृष्टिः समुपस्थापिता । एवं 'आचार्यस्य श्रीरघुनाथशिरोमणे: विशिष्टं चिन्तनं, तदुपरि गदाधरभट्टाचार्यस्य तथा जगदीशतर्कालङ्कारस्य यद् युक्तिकौशलं प्रतिपादनकौशलञ्च वर्तते, तस्य परिज्ञानार्थं सततम् अध्ययनमध्यापनञ्च परमावश्यकमस्ति । अत: छात्रान् नियमितरूपेण एतदध्यापयिष्यति ।

❖ प्राचीनन्यायपरम्परायाम् उदयनाचार्यस्य वाचस्पतिमिश्रस्य आचार्य वात्स्यायनस्य, महर्षिगौतमस्य च यद् गम्भीरचिन्तनमस्ति, तद् यथाविधि सम्यगध्यापयिष्यति।

❖ "**प्रमाणैरर्थपरीक्षणं न्याय":** आचार्यवात्स्यायनस्य उक्तपरिभाषाणुसा -रं प्रमाणैः दृश्यजगतः पदार्थानां सम्यक् परीक्षणं 'न्यायः । अतः प्रमाणानां सम्यक् परिज्ञानं कारयिष्यति।

❖ विशेषतः "**न्यायस्तर्कोऽनुमानम्"** आचार्यजयन्तभट्टस्य एतयुक्त्यनुसारं 'न्यायः' 'तर्कः' 'अनुमानञ्च' परस्परं पर्यायशब्दाः सन्ति । अतः त्रैकालिक प्रमेयानां प्रकाशकम् अनुमानप्रमाणं विशेषरूपेण अध्यापयिष्यति।

❖ परार्थानुमाने प्रतिज्ञादिपञ्चावयवानां यः प्रयोगोऽस्ति, तमाधारीकृत्य तथा गङ्गेशादयगदाधरभट्टादीनाम् आचार्याणां तार्किकचिन्तनस्य विश्लेषणं कृत्वा छात्रेषु अनुमानविषयकस्य विशिष्टज्ञानस्य सम्पादनं कारयिष्यति।

❖ पक्षप्रतिपक्षरूपेण 'वादकथायाः सम्यग्ज्ञानं कारयिष्यति । विशेषरूपेण भारतीयसंविधान प्रणाल्या न्यायप्रणाल्याञ्च शास्त्रीय तत्त्वानां यदि पूर्णतया उपयोगं करिष्यति तर्हि भारतीयन्यायव्यवस्था निश्चितरूपेण सुदृढतां प्राप्स्यति। संसदः कार्यप्रणाली अपि परिष्कृता भविष्यति।

❖ न्यायालये वादिप्रतिवादिभ्यां क्रियमाणयोः वादप्रतिवादयोः विमर्श यो दोषाः उपलभ्यते, तेषां दोषाणां निराकरणाय गौतमन्यायशास्त्रेण प्रतिपादिता वादप्रणाली अतीव उपयोगिनी वर्तते। हेत्वाभासपदार्थानां ज्ञानस्य महती उपयोगिता वर्तते। अतः मणिकारेण उक्तानां हेत्वाभासलक्षणानां परिष्कार ग्रन्थैः अध्ययनमध्यापनञ्च आवश्यकं भवति।

❖ "शब्दप्रमाणं लोकव्यवहारस्य भाषाविज्ञानस्य "च मूलाधारो वर्तते । एकस्य शब्दस्य उच्चारणेन अन्यार्थस्य प्रतीतिः कथं भवति, इत्यस्य ज्ञानार्थं 'शब्दसामर्थबोधशब्दस्य च : विष प्रमाणान्तरतायाः ज्ञानमित्यादियाणां जगदीशेन लिखितस्य

शब्दशक्तिप्रकाशिकाग्रन्थस्य अध्ययनं परमावश्यकमस्ति। येन लक्षणवृत्त्या अभिधावृत्त्या च शब्दस्य अर्थनियन्त्रितं कृत्वा कामपि लोकभाषां सुव्यवस्थितां कर्तुं शक्ष्यति । एदपि अध्यापयिष्यति।

❖ विश्वदार्शनिकचिन्तने ईश्वरविषयकाबधारणायाः चिन्तनं महत्वपूर्ण वर्तते । नास्तिकाः ईश्वरसिद्धिं न मन्यन्ते । परन्तु आस्तिकाः मन्यन्ते । अस्मिन् विषये प्राचीनपरम्परायाम् उदयनाचार्यः याः युक्तीः ईश्वरस्य सद्भावे प्रदर्शयन ईश्वस्य जगत्कारणत्वं प्रदर्शितवान्, ताः आधारीकृत्य न्यायकुसुमाञ्जलिग्रन्थस्य अध्ययनं भवति । येन एतद् ज्ञायते यद् अस्य संसारस्य सञ्चालक: नियामश्च ईश्वर एवास्ति। एतद् नास्ति स्वभावप्रचलितमाकस्मिकं वा । **"तमेव विदित्वाऽति मृत्युमेति नान्यः पन्था विद्यतेऽनाय"** इत्येषः सार्वभौमिको वैदिकसिद्धान्तो ज्ञातः भवति।

❖ सर्वो लोकव्यवहारो युक्तिपूर्वको एव भवति। यथार्थज्ञानं सफलतायाः हेतुः भवति। अथ अयथार्थज्ञानमसफलतायाः जनकोऽस्ति। अतः यथार्थायथार्थयोः द्वयोः प्रकारयोः ज्ञानयोः स्वरुपपरिज्ञानमत्यन्तम् आवश्यकमस्ति । प्रमाणादिषोडशपदार्थानां ज्ञानं "न्यायदर्शनं " थाकारयित्वा यर्थायथार्थयोः विवेककरणे अध्येतॄणां प्रज्ञां पुष्टीकरोति।

❖ 'अनुमान प्रक्रिया' लोकव्यवहारे सर्वत्र अनुस्यूतास्ति। सद्धेतोः असद्धेतोः सम्यकपरिज्ञानं इमं प्रक्रियां पुष्टीकरोति । सामान्यनिरुक्ति सव्यभिचारप्रकरणादयो नव्यग्रन्थाः प्राचीनहेत्वाभासदृष्टेः विकसितस्वरूपं प्रकाशयन्ति । अस्य अध्यापनम् अध्येतॄणां प्रज्ञां सूक्ष्मचिन्तनकरने समर्थयति।

❖ शाब्दबोधे आकाङ्क्षादि यत्कारणमस्ति, तत्रापि सम्बन्धसापेक्ष :ो भवति। तदाधारीकृत्य छात्रेषु पदशक्तिसम्बन्धिनीम् अवधारणां विकासाय गदाधरभट्टाचार्यनिर्मितेन 'शक्तिवादग्रन्थेन न्यायदृष्ट्या विवेचनेत्यादिविषयान् अध्यापयिष्यति । येन

शास्त्रीयलौकिकमर्यादासम्बन्धितेषु छात्रेषु सर्वं शाब्दबोधविज्ञानं विकसितं भवति भविष्यति।

- ❖ भारतीयदर्शनशास्त्रस्य गौतमीयन्यायशास्त्रस्य च तुलनात्मकाध्ययनं परिशीलनं न्यायविभागेन सम्पादितं भविष्यति, येन छात्राः तार्किककौशले प्रतिपादनकौशले विवेचनकौशले च दृढतां प्राप्स्यन्ति।

" प्रदीप : सर्वविद्यानामुपाय : सर्वकर्मणाम् ।

आश्रयः सर्वधर्माणां शश्वदान्वीक्षिकी मता ॥ "

आचार्य कौटिल्यस्य इयमुक्तिः न्यायदर्शनस्य सर्वोपरि महत्तां प्रकाशयति।

- ❖ न्यायदर्शनस्य प्राचीन-नव्यभेदेन परम्पराद्वयमाश्रित्य ग्रन्थानां सिद्धान्तानाञ्च आलोडनं भवति। विशेषतः नव्यन्यायस्य या तार्किकप्रणाली विद्यते, तस्याः परिज्ञानार्थं दृष्टिः दीयते।
- ❖ वर्षद्वयाभ्यन्तरे नव्यन्यायपरम्परायां तत्त्वचिन्तामणिकारस्य गंगेशोपाध्यायस्य, रघुनाथशिरोमणेः च यादृशं विशिष्टचिन्तनं विद्यते तत्रपि गदाधरभट्टाचर्यस्य जगदीशतर्कालङ्कारस्य च यत् युक्तिकौशलं प्रतिपादनकौशलं च विद्यते, तस्य सुपरिज्ञानार्थं सततमध्ययनमध्यापनञ्च भवति।
- ❖ प्राचीनन्यायपरम्परायाम् उदयनाचार्यस्य वाचस्पतिमिश्रस्य, वात्स्यायनस्य, अक्षपादगौतमस्य च यादृशं गभीरं चिन्तनं विद्यते तस्य सम्यगध्यापनं भवति।
- ❖ परार्थानुमानक्षेत्रे प्रतिज्ञादीनां पञ्चावयवानां यादृशः उपयोगः विद्यते, तदाधारीकृत्य गङ्गेशमतमनुसृत्य च गदाधरभट्टाचार्यस्य यादृशं तार्किकं चिन्तनं विद्यते तस्य परिशीलनेन छात्रणामनुमानविषयकं विशिष्टं ज्ञानं सम्पादयितुं शक्यते।

विशेषतः भारतीय संविधान प्रणाल्यां न्यायप्रणाल्याञ्च शास्त्रीय-पञ्चावयवानां यदि पूर्णतया उपयोगः क्रियते चेत् तर्हि भारतीयन्यायव्यवस्था निश्चिततया दाढ्र्यं प्राप्स्यति।

- ❖ न्यायालये वादि-प्रतिवादिनः कथायां यादृशो दोषः सम्प्रति समुपलभ्यते तेषां दोषाणां निराकरणार्थं गौतमीयन्यायशास्त्रोक्तहेत्वाभासपदार्थानां महती उपयोगिता सिद्ध्यति । एतदर्थं मण्युक्त हेत्वाभासलक्षणस्य परिष्कारभूतग्रन्थस्य अध्ययनम्-अध्यापनञ्च आवश्यकमस्ति।

❖ एकशब्दोच्चारणेन अन्यार्थस्य प्रतीतिः कथनं भवति? एतदर्थं शब्दसामर्थ्यावधारणाय शब्दस्य प्रमाणान्तरत्वव्यवस्थापनाय, पारिभाषिकादिशब्दपरिज्ञानाय प्रकृतिप्रत्ययादिशब्दानां परिशीलनाय शब्दे साधुत्वप्रतिपादनाय जगदीशस्य सर्वस्वं शब्दशक्तिप्रकाशिका इति सूक्तिमनुरक्षणार्थं शब्दशक्तिप्रकाशिकाग्रन्थस्याध्ययनमध्यापनञ्च भवति । येन लक्षणया वृत्या, अभिधया वृत्या च शब्दार्थस्य नियन्त्रणं कर्तुं शक्यते ।

❖ प्राचीनपरम्परायामुदयनाचार्यैः ईश्वरस्य सद्भावे याः युक्तयः ईश्वरस्य जगत्कारणत्वे याः युक्तयश्च प्रदर्शिताः ताः आधारीकृत्य न्यायकुसुमाञ्जलिग्रन्थस्य अध्ययनमध्यापनञ्च भवति, येन अस्य संसारस्य सञ्चालकः नियामकश्च ईश्वर एव भवतीति नान्यः पन्था विद्यतेऽयनाय इति श्रुतेः यथार्थपरिज्ञानं। छात्रणां सम्यक्तया भवति।

❖ युक्तिक्षेत्रे यथार्थज्ञानं यथा अपेक्षितं भवति तथैव तद्विपरीतज्ञानस्य संशयादीनां पदार्थानामपि परिज्ञानं सापेक्षितमस्ति। एवञ्च कथाक्षेत्रे छलजातिनिग्रहस्थानानां यादृशोपयोगः साम्प्रतिके काले जनैः क्रियते तेषां सम्यग्ज्ञानं गौतमीयोक्तपदार्थानां ज्ञानमन्तरा सम्यक्तया भवितुं नार्हति इति गौतमसूत्रं वात्स्यायनभाष्येण सह अध्याप्यते ।

❖ अनुमानवाक्ये पक्षादौ हेतोः विद्यमानत्वमविद्यमानत्वं वेति जिज्ञासामुपस्थाप्य तस्य सम्यक् निर्धारणार्थं सव्यभिचारग्रन्थस्य अध्यापनं भवति येन पक्षे हेतोः अविद्यमानतायां यादृशाः दोषाः सम्भाविताः तेषां दोषाणां परीक्षणपूर्वकं यथार्थज्ञानं कर्तुं छात्रैः शक्यते।

❖ शाब्दबोधे आकांक्षादीनि यानि करणानि विद्यन्ते तत्रपि ये सम्बन्धाः सापेक्षिताः तान् आधारीकृत्य छात्रेषु व्युत्पत्तिसम्पादनाय पदशक्तेः सामर्थ्यावधारणाय च गदाधरभट्टाचार्यस्य शाब्दिक-मीमांसकेत्यादि मतनिरसनपूर्वकं न्यायदृष्ट्या यद् विवेचनकौशलं विद्यते तादृशं ग्रन्थरत्ने व्युत्पत्तिवादशक्तिवादौ अध्याप्येते। येन शास्त्रीयमर्यादा लौकिकीमर्यादा च छात्रेषु नोपेक्षिता भवेत्

❖ भारतीयतर्कशास्त्र-पारम्परिकगौतमीयन्यायशास्त्रयोः तुलनात्मकमध्ययनं परिशीलनञ्च न्यायविभागेन सम्पाद्यते । येन छात्रेषु तार्किककौशलं प्रतिपादनकौशलं, विवेचनकौशलं दृढतां प्राप्नोति।

❖ व्यवहारजगति छात्रणां मनः इतस्ततः न भ्रमेत् न वा अन्यत्र मनः गच्छेत् तदर्थं आत्मविद्यायाः, नैतिक शिक्षायाः अध्ययनमध्यापनं भवति येन छात्रेषु समाजोन्नायकचिन्तने मनः प्रवर्तेत।